

DE MINDRE BYER

I SYDDANMARK

www.detgodeliv.regionsyddanmark.dk/byanalyse

BYANALYSE

FORORD

En række af Region Syddanmarks mindre byer står i disse år i en situation, hvor der er behov for at finde en ny fremtid for byen. Det kan være fordi man ønsker at udnytte allerede gunstige vinde og føre byen et nyt sted hen, eller det kan være fordi byen af den ene eller anden årsag er under pres.

At finde en ny fremtid betyder omstilling og forandring, og her kan et middel til at komme videre være at lave en udviklingsstrategi for sin by.

Analysen har derfor to formål. Det ene er at give et signalement af hvordan de mindre byers tilstand er i 2010, hvilke muligheder, udfordringer og udviklingstendenser der tegner sig for de mindre byer. Det andet er at give en række gode råd med på vejen for at lette arbejdet med at komme i gang med og gennemføre udviklingsstrategier - og at undgå de mange faldgruber, der er på vejen til en vellykket strategi.

Analysen er et led i regionens indsats for at udvikle vidensbase-rede måder til at planlægge og udvikle på, i et samspil mellem den regionale udviklingsplan, de kommunale planstrategier og konkrete udviklingsstrategier i de mindre byer.

Regional Udvikling / Strategi & analyse

Oplag: 2.000 stk.
Redaktion: Region Syddanmark
 Regional Udvikling / Strategi & Analyse
 Ansvarshavende redaktør: Rune Stig Mortensen
Foto: Lasse Hyltdager, Scanpix, Karin Fynbo og
 Region Syddanmark
Design: Mediegruppen Reklamebureau
ISBN: 978-87-92217-12-7
 MARTS 2011

INDHOLD

- 03 De mindre byer**
- 04 Sådan bruger du byanalysen**
- 06 Sammenfatning**
- 10 Efterspørgslen efter byerne**
 Befolkningsudvikling
 Ejendomspriser
 Samlet efterspørgsel
- 14 Byens tilgængelighed**
 Tilgængelighed til arbejdspladser
 Tilgængelighed til uddannelser
 Tilgængelighed til større byer
- 18 Byens arbejdspladser**
 Arbejdspladsbalancer
 Sårbarhed
- 22 Byens servicetilbud**
 Detailhandel
 Børnepasning, skole og sundhedstilbud
- 26 Byens omgivelser**
- 28 Byens indbyggere**
 Uddannelse
 Alder
 Husstandstyper
- 34 Fremtidens landsbyer**
 Jørn Duus sætter fokus på de mindre byer - er de fremtidens landsbyer, er de forstæder på landet - eller er de noget helt tredje?
- 42 Håndbog i udviklingsstrategier**
- 50 Bilag: Metoder**

DE MINDRE BYER

Region Syddanmark har som led i den regionale udviklingsplan gennemført en analyse af de 29 største byer i regionen. Disse byer omfatter alle byer med mere end 5.000 indbyggere samt enkelte øvrige kommunecentre.

Det næste lag af byer er byerne med 2-5.000 indbyggere. Der er 45 af dem, og de huser 12,2 % af regionens befolkning.

En del af disse byer har været igennem eller står over for et rolleskift på grund af udefra kommende ændringer i omgivelserne. Det kan være skiftet fra kommunal centerby til lokalcenter i en større enhed eller skiftet fra erhvervs- eller handelsby til ren bosætningsby eller andre typer af rolleskift.

Nogle byer er mere sårbare end andre. Særligt sårbare er byerne i udkants-/yderområderne, men også byer, der er domineret af en enkelt - i forhold til byen - meget stor arbejdsplads, hvis eventuelle lukning derfor er forbundet med særligt markante konsekvenser for lokalsamfundet.

Formålet med analysen er at tage temperaturen på de mindre byer - at give et signalement af hvordan de mindre byers tilstand er i 2010.

Det sker gennem belysning af en række centrale parametre og indikatorer, som er nøje udvalgt ud fra dels et ønske om overskuelighed og dels et ønske om fokusering på de helt

essentielle vilkår for at bo og leve i de mindre byer. Analysen er suppleret med et mere subjektivt syn på de mindre byer set gennem livsstilsanalytikerens Jørn Duus' briller.

Det er ambitionen, at analysen skal kunne udgøre et relevant grundlag for udarbejdelse af eventuelle udviklingsstrategier for byerne.

Derfor er der også i analysen medtaget et afsnit med gode råd til arbejdet med udviklingsstrategier. Hensigten er at lette arbejdet med at komme i gang med og gennemføre udviklingsstrategier - og at undgå de mange faldgruber der er på vejen til en vellykket strategi.

De gode råd er en erfaringsopsamling, der bygger på erfaringer fra mange strategiarbejder, herunder ikke mindst et pilotprojekt om udarbejdelse af en udviklingsstrategi, som Region Syddanmark har gennemført for Rødding by i samarbejde med Vejen Kommune og borgerne i Rødding.

Hvis det besluttes at udarbejde en udviklingsstrategi for en by, så bør denne analyses resultater suppleres med indsamlet viden om f.eks. social tryghed, sociale og kulturelle ressourcer, bymiljø, fysisk kvalitet i byrum, egnskarakteristiske produkter, oplevelser og karakteristika - elementer der er med til at give et mere finmasket billede af status og udviklingstendenser for den pågældende by.

45

45 byer i Syddanmark har mellem 2 og 5.000 indbyggere. Her bor hver 8. syddanner.

SÅDAN BRUGER DU BYANALYSEN

Byerne er belyst på følgende temaer:

- Efterspørgslen efter byerne
- Tilgængelighed
- Byens arbejdspladser
- Byens servicetilbud
- Byens omgivelser
- Byens indbyggere

Temaerne beskrives gennem udvalgte indikatorer, og fremstillingsformen bygger generelt på en opdeling af byerne i tre grupper ud fra en rangordning af den enkelte indikator.

Hver gruppe indeholder typisk 15 byer, svarende til 1/3 af de 45 analyserede byer. Grupperne er gennemgående farvekodet sådan:

- Grøn markerer styrker
- Orange repræsenterer gennemsnittet
- Blå markerer de mulige udfordringer

Indikatorer, metoder og grupperinger er nøjere beskrevet i det enkelte afsnit, og yderligere information fremgår af metodebeskrivelsen bagest,

Bemærk at begreber som erhvervsbyer, handelsbyer etc. alene forholder sig til gruppen af mindre byer 2 - 5.000 indbyggere, og ikke nødvendigvis vil være relevante for andre bytyper.

Byerne i undersøgelsen

Analysen tager udgangspunkt i de 50 byer i Region Syddanmark, som har mellem 2 og 5.000 indbyggere pr. 1. januar 2010 samt Vamdrup, som netop har passeret 5.000 indbygger grænsen, men som ikke var medtaget i Region Syddanmarks Byanalyse 2009 for de større byer. Det vil sige i alt 51 byer.

De 51 byer fremgår af tabellen ved siden af.

Bellinge og Sankt Klemens har karakter af egentlige funktionelle forstæder til Odense og er ikke medtaget som selvstændige byer i analysen. Tilsvarende vurderes umiddelbart at være gældende for Skibet i forhold til Vejle, Starup i forhold til Haderslev, Dybbøl i forhold til Sønderborg og Vindeby i forhold til Svendborg. Disse fire byer er derfor heller ikke behandlet i analysen.

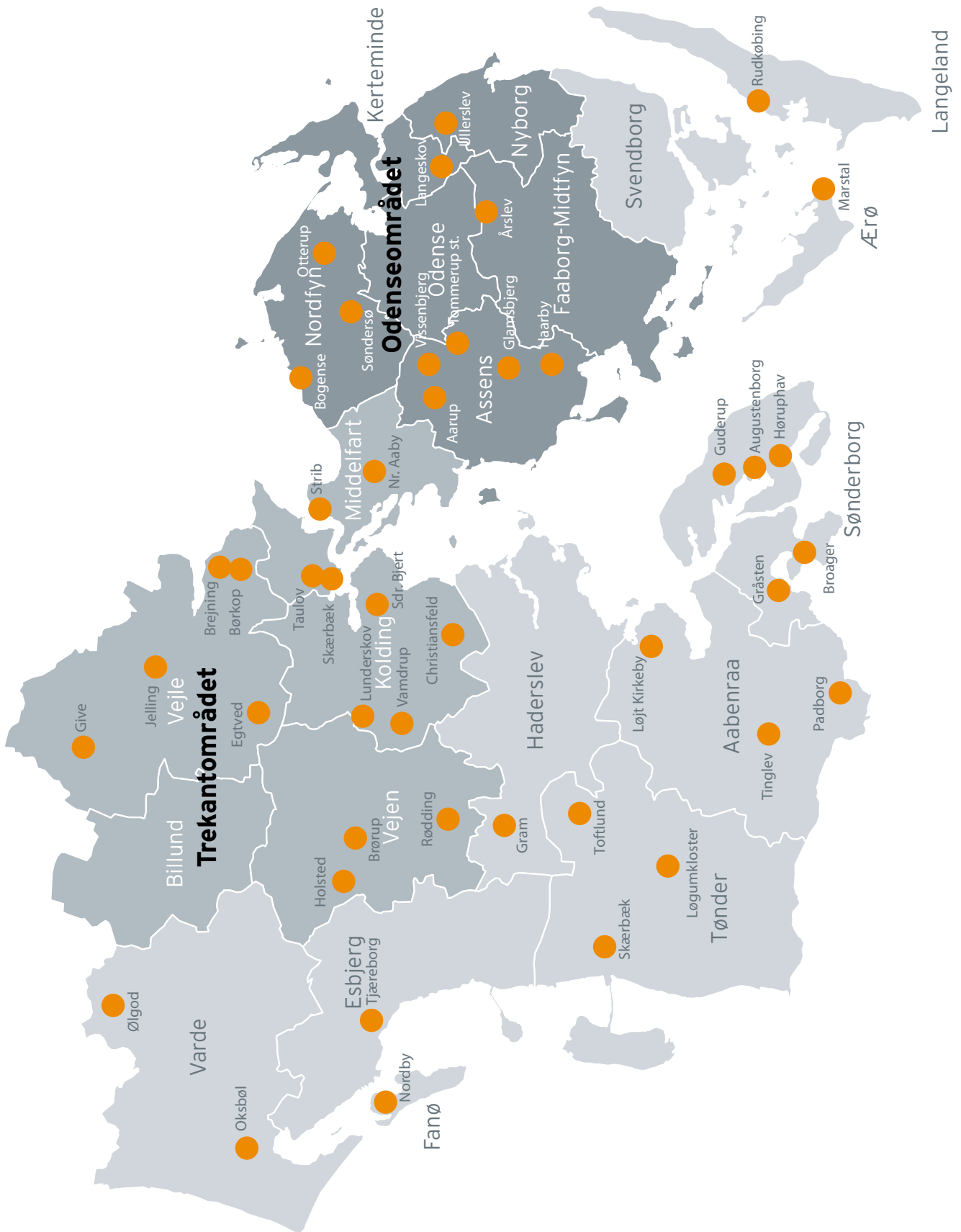
Analysen omfatter således alt i alt 45 byer. Disse byer står til sammen for 12,2 % af Region Syddanmarks befolkning.

Kortet næste side giver et overblik over beliggenheden af de 45 byer. På kortene i de enkelte afsnit i analysen har det ikke været muligt at få plads til bynavnene, så tag eventuelt en kopi af oversigtskortet og brug det som bogmærke.

Byer med 2 - 5.000 indbyggere pr. 1. jan. 2010

Sønder Bjert	2004
Skærbæk (Fredericia)	2031
<i>Skibet</i>	2075
Egtved	2206
Løjt Kirkeby	2208
Marstal	2315
<i>Vindeby</i>	2331
Tommerup Stationsby	2409
<i>Dybbøl</i>	2443
Gram	2452
<i>Starup</i>	2455
Haarby	2526
<i>Sankt Klemens</i>	2536
Tjæreborg	2561
Nordby	2612
Guderup	2615
Høruphav	2652
Rødding	2689
Ullerslev	2754
Brejning	2781
Tinglev	2844
Oksbøl	2892
Nørre Aaby	2894
Christiansfeld	2907
Lunderskov	2969
Søndersø	3024
Aarup	3033
Skærbæk (Tønder)	3084
Vissenbjerg	3131
Holsted	3172
Glamsbjerg	3232
Jelling	3233
Taulov	3252
Augustenborg	3255
Toftlund	3284
Broager	3378
Årslev	3630
Løgumkloster	3670
Bogense	3758
Langeskov	4003
Ølgod	4021
Gråsten	4225
<i>Bellinge</i>	4338
Give	4404
Strib	4406
Brørup	4452
Børkop	4467
Padborg	4552
Rudkøbing	4641
Otterup	4889
Vamdrup	5025

Byer i kursiv indgår ikke i analysen

SAMMENFATNING

Generelt har de mindre byer i Region Syddanmark det godt. Således har 34 af 45 byer i 5-årsperioden 2006-2010 haft en befolkningsudvikling, der ligger over den stigning på 1,2 % som der har været for regionen som helhed.

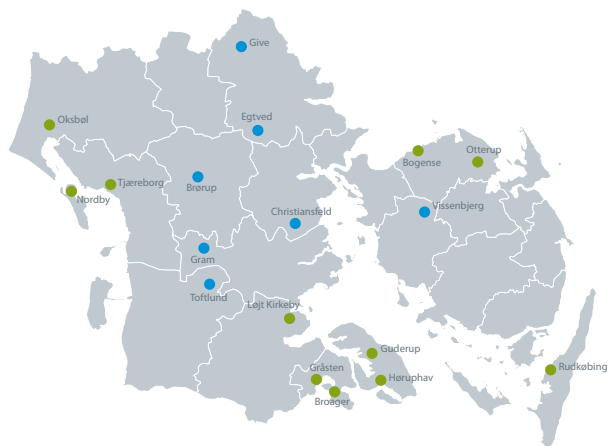
18 byer klarer sig endda rigtigt godt ud fra en samlet vurdering af efterspørgslen på baggrund af befolkningsudvikling og ejendomspriser, og er karakteriseret som stærke bosætningsbyer. 16 byer har en mere gennemsnitlig præstation og er karakteriseret som bosætningsbyer under pres og er kendetegnet ved en meget lille eller endog negativ befolkningsudvikling og lave ejendomspriser.

● De stærkeste bosætningsbyer

Arbejdspladser og erhverv

Analysen viser, at der er en meget klar sammenhæng mellem arbejdspladspotentiale (antal arbejdspladser inden for 30 hhv. 60 min.) og efterspørgslen efter byerne. Arbejdspladspotentialet er markant meget højere i Trekantområdet og omkring Odense end i regionen i øvrigt. Nogle byer bryder dog mønstret i større eller mindre grad.

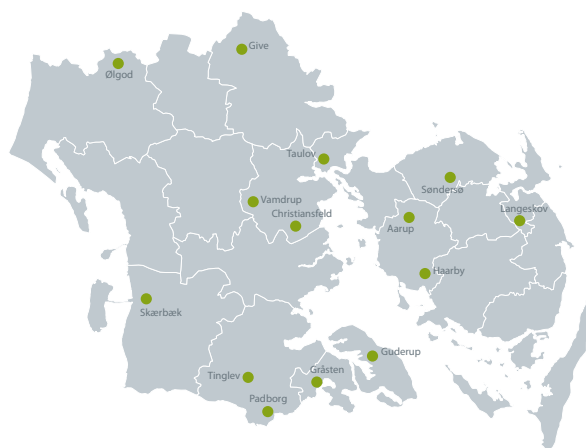

● Byer der efterspørges mere end deres beliggenhed i forhold til arbejdspladser umiddelbart lægger op til

● Byer der efterspørges mindre end deres beliggenhed i forhold til arbejdspladser umiddelbart lægger op til

Der er ikke nogen sammenhæng mellem efterspørgsel og antal af arbejdspladser i den enkelte by ligesom der ikke er nogen sammenhæng mellem bystørrelse og byens arbejdspladser.

Derimod er der en tendens til, at de udprægede erhvervsbyer (byer med mange arbejdspladser i forhold til den erhvervsaktive befolkning) findes uden for eller på kanten af de stærke arbejds-kraftoplade (Trekantområdet og Odense området), og at de svage erhvervsbyer typisk findes i de stærke arbejds-kraftoplade og omkring Esbjerg.

● De udprægede erhvervsbyer

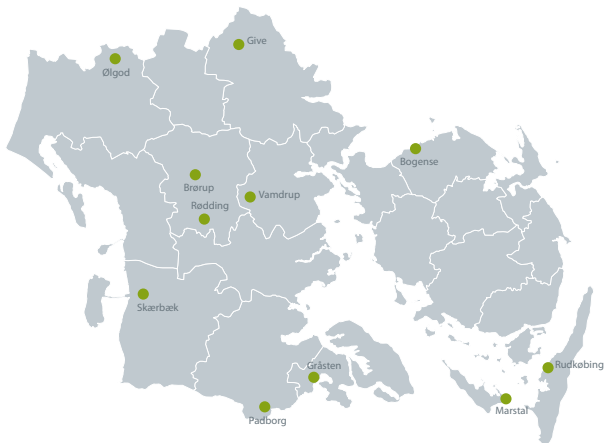
Service

11 byer er kategoriseret som handelsbyer, som har mange arbejdspladser inden for detailhandel og som har et bredt butiks-udbud med både dagligvare- og udvalgswarebutikker. 16 byer er kategoriseret som svage handelsbyer og har et mere begrænset udbud af butikker. 11 byer er kategoriseret som dagligvarebyer og har et begrænset antal arbejdspladser primært inden for dagligvareområdet.

Der er ikke nogen positiv sammenhæng mellem efterspørgslen efter byerne og byernes styrke som handelsbyer, snarere tværtimod. Der er således en tendens til, at handelsbyerne ofte findes uden for eller på kanten af de stærke arbejds-kraftoplade, mens det modsatte gør sig gældende for dagligvarebyerne.

Der er også en tendens til, at de største byer ofte er handelsbyer. De mindste byer er i vidt omfang handelsbyer eller svage handelsbyer, mens mellemgruppen af byer ofte er dagligvarebyer eller svage handelsbyer.

Stor set alle de 45 byer har de basale tilbud inden for børneop-
passning, skole, plejecentre, læge, tandlæge og fysioterapeut.

● Handelsbyer

Byernes omgivelser

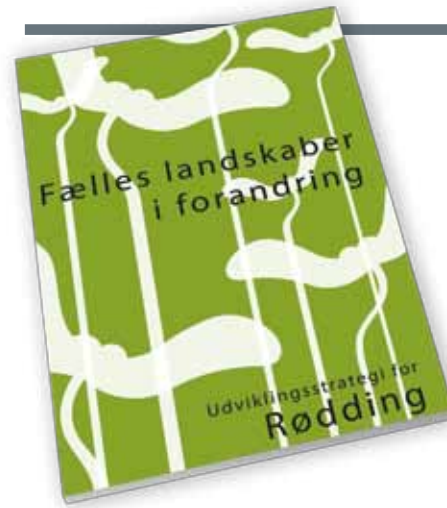
Der kan ikke konstateres nogen entydig sammenhæng mellem efterspørgslen efter byerne og kvaliteten af deres omgivelser. Herlighedsværdierne spiller dog en vis rolle som bosætningsfaktor for især relativt velhavende, veluddannede og lidt ældre borgere.

Demografi og socioøkonomi

De mest ressourcerstærke byer, som er kendetegnet ved relativt unge, veluddannede familier med en pæn husstandsindkomst, finder vi især i de byer, der samtidigt er meget efterspurgt og ligger centralt i forhold til arbejdspladser.

● De mest ressourcerstærke byer (demografi & socioøkonomi)

HÅNDBOG I UDVIKLINGSSTRATEGIER

Region Syddanmark har i samarbejde med Vejen Kommune og borgerne i Rødding gennemført et pilotprojekt om udarbejdelse af en udviklingsstrategi for Rødding. Pilotprojektet er et eksempel på, hvordan ændrede betingelser håndteres. Håndbogen har karakter af en række gode råd, der bygger på en erfaringsopsamling fra pilotprojektet suppleret med erfaringer fra lignende projekter i andre bysamfund.

De gode råd kan sammenfattes i 6 overordnede læringspunkter:

- Rekruttering, rekruttering, rekruttering - og motivation. Hav fokus på at finde de rette engagerede personer til at få ideerne og udføre dem. Brug ildsjælene men rekruter bredt for at sikre bred lokal forankring.
- Forstå position og potentialer helt og klart - og afliv myterne. En ønsket udvikling opnås bedst, når den er formuleret på et realistisk grundlag.
- Lad dig ikke begrænse - tænk nyt. Selv om grundlaget skal være realistisk, kan visionerne godt være vilde.
- En strategi er intet uden konkrete forandringer - eller uden personer. Gør ideerne konkrete og forbind dem med personer, der kan udføre dem.
- Vend tilbage til de vigtigste ting igen og igen - og igen. De er værd at tænke over flere gange, og man bliver jo hele tiden klogere...
- Strategisk arbejde slutter ikke med udarbejdelsen af strategien - eller med inddragelsens afslutning. Sørg for at have mekanismer til opfølgning på plads inden den kommunale indsats ebber ud.

BYPROFILER

Tabellen på næste side viser den samlede byprofil for de enkelte byer.

I de tre sidste søjler er der fokuseret på, hvordan byerne klarer sig i forhold til tre basale byroller: Bosætningsby, erhvervsby og handelsby.

I tabellen er byerne overordnet opdelt sådan, at de stærke bosætningsbyer er vist først, dernæst bosætningsbyer og endelig bosætningsbyer under pres.

De stærke bosætningsbyer

Kun en enkelt by, Vamdrup, har paletten fuld og står stærkt både som bosætningsby, erhvervsby og handelsby. Vamdrup er samtidigt med lidt over 5.000 indbyggere den største af de 45 byer, der indgår i analysen. Vamdrup er dog tæt fulgt af Aarup, Bogense, Otterup.

En hyppig kombination i denne gruppe er rollen som stærk bosætningsby kombineret med svage roller når det gælder erhverv og handel. Denne kombination kendetegner Brejning, Løjt Kirkeby, Skærbæk (Fredericia), Strib, Sønder Bjert, Tjæreborg, Tommerup St. og Årslev. Det er typisk karakteristika, som kan minde om den rollefordeling der gør sig gældende for forstæder til større byer, og de nævnte byer ligger da også, bortset fra Tommerup St., meget tæt ved større byer.

Bosætningsbyerne

For denne gruppe af byer er det karakteristisk, at de som oftest forener rollen som bosætningsby med relativt stærke roller som erhvervs- og handelsbyer - med Give, Gråsten og Rødding i spidsen. Både Give og Gråsten er med over 4.200 indbyggere at finde blandt de større byer i analysen, mens Rødding med sine

ca. 2.700 indbyggere ligger i den nederste halvdel af feltet. Kun Broager, Holsted og Ullerslev er karakteriseret ved svage roller som både erhvervs- og handelsby.

Bosætningsbyer under pres

Denne gruppe er til trods for en svag efterspørgsel præget af byer med stærke eller relativt stærke roller som erhvervs- og handelsbyer, og kombinationen, hvor en by står svagt på alle tre byroller findes ikke. De mest kritiske stillede byer er dem, hvor en svag rolle som bosætningsby er kombineret med svage eller mellem-roller i forhold til erhverv- og handel. Det gælder for byer som Augustenborg, Gram, Løgumkloster, Toftlund og Vissenbjerg. Der er bortset fra Vissenbjerg ikke overraskende tale om byer, der ligger uden for de stærke arbejdskraftoplande i Trekantområdet og Odense området.

En enkelt kombinationstype skal kort omtales her, nemlig bosætningsbyer under pres kombineret med stærke roller som både erhvervs- og handelsby. Denne kombination kendetegner Skærbæk (Tønder), Padborg og Ølgod, førstnævnte med lige godt 3.000 indbyggere, mens de to sidstnævnte er blandt de største byer i analysen med over 4.000 indbyggere. Alle tre byer er beliggende udenfor de stærke arbejdskraftoplande og langt fra større byer.

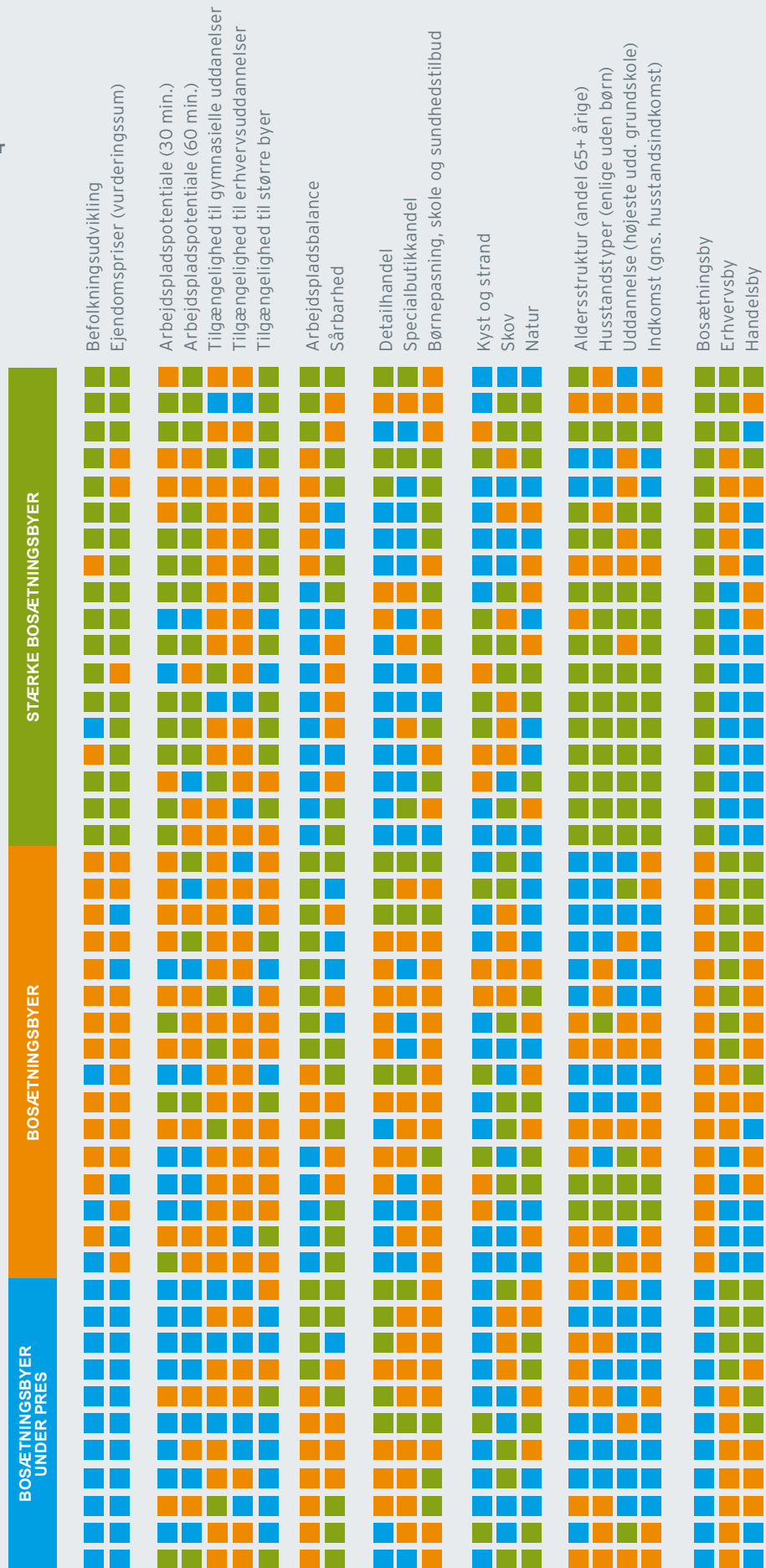
Byer med denne kombination er kendetegnet ved at virke meget bymæssige, men hvis befolkningsudviklingen ikke styrkes kan dette billede ændre sig betydeligt.

Torvet i Gråsten

- **Styrker**
- **Gennemsnit**
- **Mulige udfordringer**

- Vamdrup
- Aarup
- Taulov
- Bogense
- Otterup
- Jelling
- Lunderskov
- Nørre Aaby
- Børkop
- Høruphav
- Brejning
- Løjt Kirkeby
- Skærbæk (Fredericia)
- Strib
- Sønder Bjert
- Tjæreborg
- Tommerup Stationsby
- Årslev
- Give
- Gråsten
- Rødning
- Christiansfeld
- Guderup
- Haarby
- Langeskov
- Søndersø
- Rudkøbing
- Egtved
- Glamsbjerg
- Nordby
- Oksbøl
- Broager
- Holsted
- Ullerslev
- Padborg
- Skærbæk (Tønder)
- Ølgod
- Tinglev
- Brørup
- Marstal
- Gram
- Løgumkloster
- Toftlund
- Augustenborg
- Vissenbjerg

EFTERSPØRGSLEN EFTER BYERNE

Efterspørgslen efter byerne måles dels ved befolkningsudviklingen og dels ved ejendomspriserne. De to mål er ikke nødvendigvis sammenfaldende, men supplerer hinanden godt.

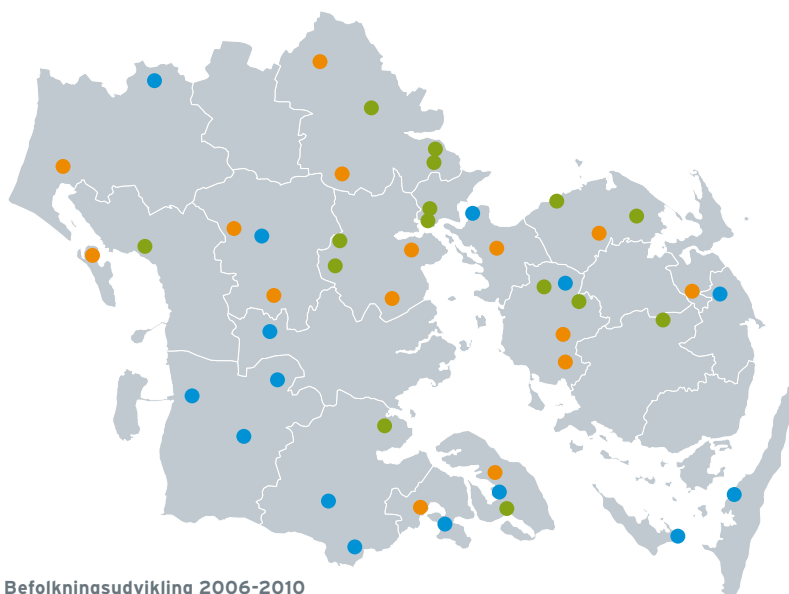
Befolkningsudvikling og ejendomspriser er opdelt på kategorierne høj (15 højeste - grøn), medium (de næste 15 - orange) og lav (de 15 laveste - blå). I tabellen (på næste side) er endvidere angivet den samlede efterspørgsel, som er angivet ved den højest opnåede kategori for de to parametre.

Befolkningsudviklingen

34 ud af de 45 byer har haft en befolkningsudvikling, der ligger over befolkningsudviklingen for Region Syddanmark i samme periode (1,2 %).

Befolkningsudviklingen 2006-2010 viser ingen sammenhæng til bystørrelse, men derimod til beliggenhed. Byer med høj eller medium vækst er beliggende i de to stærke arbejdskraftoplandene Trekantområdet og Odense-området samt i en vis grad omkring Esbjerg og Sønderborg/Aabenraa. Byer med lav vækst ligger typisk uden for disse områder.

Undtagelser fra dette billede er Ullerslev, Vissenbjerg, Strib og Brørup, som alle trods deres relativt gode beliggenhed i forhold til de nævnte arbejdskraftoplande har oplevet en lav vækst rent befolkningsmæssigt. Tilsvarende synes byer som Augustenborg, Broager samt ikke mindst Gram og Toftlund (begge med befolkningstilbagegang) at have oplevet en udvikling, der er lavere end deres beliggenhed umiddelbart giver anledning til.

Befolkningsudvikling 2006-2010

- 6 til 25,5 %
- 2,1 til 6 %
- -3,7 til 2,1 %

34

34 af de 45 byer har haft en befolkningsudvikling der er større end udviklingen i Syddanmark generelt. 28 af byerne har haft en befolkningsudvikling der er mere end dobbelt så stor som gennemsnittet for Syddanmark.

Motiv fra Gråsten.

2 MIO.

Knap 2 mio. kr. er den gennemsnitlige vurderingssum for parcelhuse i Skærbæk ved Fredericia og i Strib. I Gram er gennemsnittet lidt over 800.000 kr.

Efterspørgsel

Bystørrelse 1. januar 2010

Befolkningsudvikling 06-10 (%)

Vurderingssum (gns. for parcelhuse)

Samlet efterspørgsel

	Bystørrelse 1. januar 2010	Befolkningsudvikling 06-10 (%)	Vurderingssum (gns. for parcelhuse)	Samlet efterspørgsel
Børkop	4.467	25,4	1.697.722	Høj
Taulov	3.252	14,8	1.475.969	Høj
Årslev	3.630	12,0	1.318.202	Høj
Aarup	3.033	11,1	1.328.430	Høj
Tjæreborg	2.561	11,0	1.546.430	Høj
Tommerup Stationsby	2.409	10,5	1.335.922	Høj
Jelling	3.233	10,3	1.746.053	Høj
Brejning	2.781	10,2	1.478.448	Høj
Lunderskov	2.969	10,1	1.406.602	Høj
Skærbæk (Fredericia)	3.084	9,8	1.958.472	Høj
Løjt Kirkeby	2.208	8,2	1.181.855	Høj
Bogense	3.758	7,4	1.240.160	Høj
Vamdrup	5.025	6,6	1.443.244	Høj
Høruphav	2.652	6,0	1.446.665	Høj
Otterup	4.889	6,0	1.245.027	Høj
Nørre Aaby	2.894	3,9	1.355.441	Høj
Sønder Bjert	2.004	3,6	1.570.685	Høj
Strib	4.406	0,4	1.965.526	Høj
Haarby	2.526	5,9	1.097.759	Medium
Gråsten	4.225	5,8	1.140.742	Medium
Langeskov	4.003	5,1	1.263.628	Medium
Guderup	2.615	4,6	983.991	Medium
Søndersø	3.024	4,6	1.317.712	Medium
Oksbøl	2.892	4,4	1.067.234	Medium
Glamsbjerg	3.232	3,7	1.300.724	Medium
Egtved	2.206	3,3	1.296.692	Medium
Give	4.404	3,2	1.288.182	Medium
Christiansfeld	2.907	2,8	1.236.097	Medium
Rødding	2.689	2,8	992.196	Medium
Nordby	2.612	2,7	1.306.645	Medium
Holsted	3.172	2,1	864.854	Medium
Broager	3.378	1,9	1.101.027	Medium
Ullerslev	2.754	1,2	1.102.062	Medium
Rudkøbing	4.641	-1,6	1.188.802	Medium
Brørup	4.452	1,9	1.059.032	Lav
Marstal	2.315	1,9	882.416	Lav
Vissenbjerg	3.131	1,9	999.310	Lav
Løgumkloster	3.670	1,7	967.680	Lav
Skærbæk (Tønder)	2.031	0,7	933.701	Lav
Padborg	4.552	0,4	952.869	Lav
Augustenborg	3.255	0,2	1.083.046	Lav
Tinglev	2.844	0,1	899.501	Lav
Ølgod	4.021	-0,5	946.366	Lav
Toftlund	3.284	-2,3	980.543	Lav
Gram	2.452	-3,7	815.262	Lav

Strib

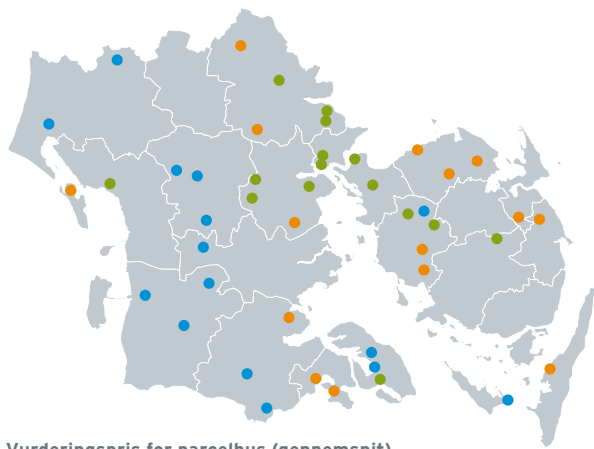
Christiansfeld

Ejendomspriser

Den gennemsnitlige vurderingssum for parcelhuse er brugt som udtryk for ejendomspriserne i de enkelte byer.

Billedet er overordnet det samme som for befolkningsudviklingen, men i forstærket form. Enkelte byer skifter således placering - mest markant gælder dette byer som Broager, Strib, Ullerslev og Rudkøbing, der skifter fra den laveste kategori til medium eller endog høj.

Omvendt går byer som Oksbøl, Guderup, Holsted og Rødding fra medium til lav.

Vurderingspris for parcelhus (gennemsnit)

- 1.318.000 til 1.970.000 kr.
- 1.107.000 til 1.318.000 kr.
- 815.000 til 1.107.000 kr.

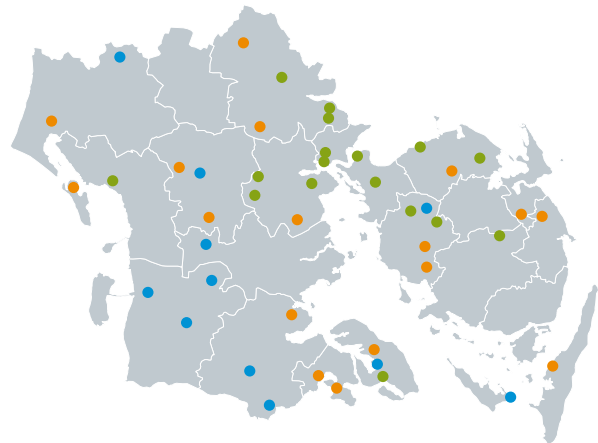
Samlet efterspørgsel

Det helt overordnede billede er, at 18 ud af 45 byer faktisk klarer sig rigtig godt, mens situationen for 11 byer ser noget problematisk ud.

De resterende 16 byer klarer sig nogenlunde, idet der dog for en del af disse byer er grund til opmærksomhed. Det gælder f.eks. byer som Rudkøbing, Ullerslev, Broager, hvor befolkningsudviklingen er svag samt Holsted og Rødding, hvor ejendomspriserne niveau muligvis signalerer vigende efterspørgsel.

Kortet over den samlede efterspørgsel ligner de to foregående, men med et endnu klarere mønster. Efterspørgslen hænger tydeligvis sammen med byernes beliggenhed, men andre forhold må også spille ind. Således er der en række mønsterbrud, som kan pege på andre sammenhænge.

Det gælder f.eks. for byer som Vissenbjerg, Egtved, Brørup og måske Gram, som ikke klarer sig så godt som deres beliggenhed i forhold til de stærke arbejdskraftoplande umiddelbart lægger op til. Lidt overraskende er det måske også, at de mange mindre byer omkring Sønderborg generelt klarer sig så godt som de gør i betragtning af deres placering i forhold til de stærke arbejdskraftoplande.

Samlet efterspørgsel

- Høj (Stærk bosætningsby)
- Medium (Bosætningsby)
- Lav (Bosætningsby under pres)

HOVED-RESULTATER

- 18 ud af 45 byer klarer sig rigtig godt og er udprægede bosætningsbyer.
- Høj grad af sammenhæng mellem efterspørgsel og beliggenhed i forhold til de stærke arbejdskraftoplande.
- De fleste mindre byer omkring Sønderborg klarer sig bedre end deres beliggenhed i forhold til de stærke arbejdskraftoplande umiddelbart lægger op til.
- Vissenbjerg, Søndersø, Egtved, Brørup og måske Gram synes ikke at klare sig så godt som deres beliggenhed i forhold til de stærke arbejdskraftoplande umiddelbart lægger op til.
- For 11 byer er situationen noget problematisk: Gram, Toftlund, Ølgod (alle med negativ befolkningsudvikling), Tinglev, Augustenborg, Padborg, Skærbæk (Tønder), Løgumkloster, Marstal, Vissenbjerg og Brørup.
- Der er endvidere grund til opmærksomhed omkring udviklingen i byer som Rudkøbing, Ullerslev, Broager, Holsted og Rødding.

BYENS TILGÆNGELIGHED

15

15 byer har mere end 325.000 arbejdspladser indenfor 1 times kørsel.

Tilgængelighed har betydning for en bys udviklingsmuligheder. Her er tilgængeligheden analyseret i forhold til arbejdspladser, visse uddannelser og nærheden til de større byers varierede tilbud inden for kultur, fritid, service og uddannelse.

Tilgængelighed til arbejdspladser

Tilgængeligheden til arbejdspladser er her udtrykt ved arbejdspladspotentialet (antallet af

arbejdspladser) inden for 30 hhv. 60 minutters kørsel med privatbil.

Arbejdspladspotentialet er vist i tabel og kort opdelt på kategorierne høj (15 højeste - grøn), medium (de næste 15 - orange) og lav (de 15 laveste - blå). Endvidere er den samlede efterspørgsel efter byerne medtaget i tabellen.

Det fremgår, at der er en betydelig grad af

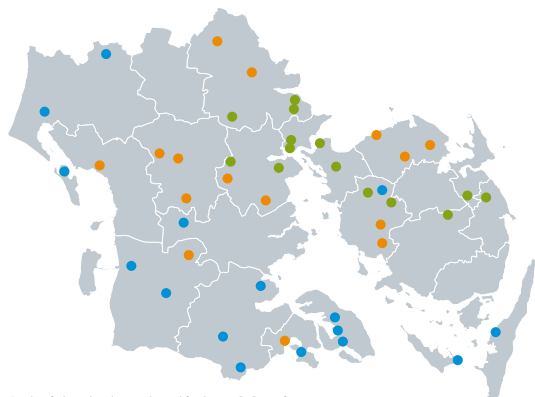
sammenhæng mellem arbejdspladspotentialerne i de to tidszoner. Byerne Tommerup St., Langeskov, Årslev, Ullerslev, Tjæreborg og Gråsten ligger dog en kategori højere inden for nærområdet end inden for fjernområdet, mens det modsatte er tilfældet for Jelling, Give, Christiansfeld, Vamdrup, Gram og Løjt kirkeby.

De to kort ligner med de nævnte undtagelser meget hinanden og viser med meget stor tydelighed arbejdspladskoncentrationen i Trekantområdet og omkring Odense. Kortene understreger det mønster, som allerede kunne konstateres i forbindelse med efterspørgslen efter byerne, nemlig at der er en klar sammenhæng mellem efterspørgsel og tilstedeværelse af arbejdspladser.

Tabellen viser en række afvigelse fra det overordnede mønster. Nogle af dem var tydelige allerede i forbindelse med analysen af efterspørgslen, mens andre bliver tydelige eller nuanceres når efterspørgsel og arbejdspladspotentiale betragtes sammen.

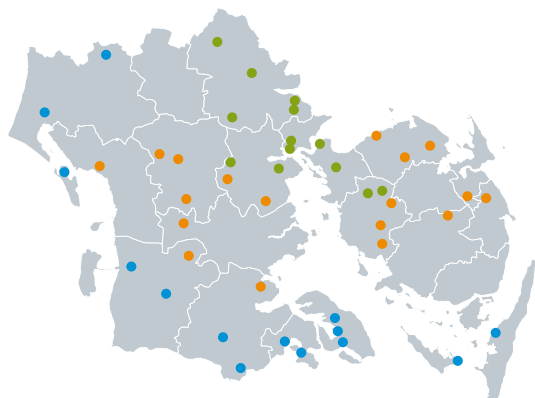
Det ser således ud til, at byer som Egtved, Give, Christiansfeld, Vissenbjerg, Brørup, Gram og Toftlund ikke har formået i tilstrækkelig grad at drage fordel af deres gode beliggenhed i forhold til arbejdspladser.

Omvendt fremstår byer som Bogense, Otterup, Løjt Kirkeby, Tjæreborg, Rudkøbing, Oksbøl, Gråsten, Broager, Nordby, Høruphav og Guderup med en højere efterspørgsel end deres beliggenhed i forhold til arbejdspladser umiddelbart lægger op til.

Arbejdspladspotentiale - 30 min.

- 107.310 til 171.810 arbejdspladser
- 48.624 til 107.310 arbejdspladser
- 1.571 til 48.624 arbejdspladser

Arbejdspladspotentiale - 60 min.

- 325.327 til 486.599 arbejdspladser
- 195.053 til 325.327 arbejdspladser
- 1.571 til 195.053 arbejdspladser

Tilgængelighed til uddannelser

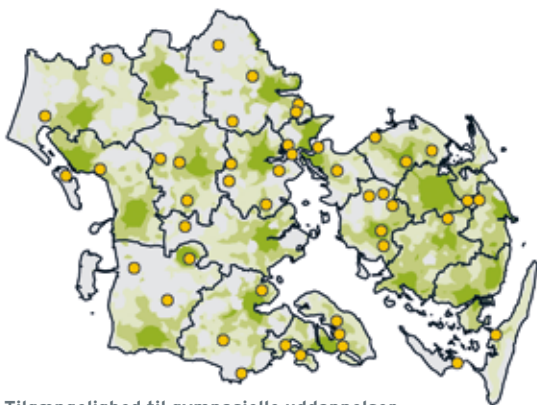
Der er her fokuseret på gymnasiale uddannelser samt erhvervsuddannelser, og tilgængeligheden er i begge tilfælde beregnet som rejsetid med kollektiv transport.

For de gymnasiale uddannelser fremgår det, at for langt de fleste af byerne er der en rejsetid på 30-60 minutter til en gymnasial uddannelse.

Syv af byerne har en rejsetid på 0 - 30 min.: Bogense, Glamsbjerg, Haarby, Løjt Kirkeby, Sønderød, Tjæreborg og Toftlund.

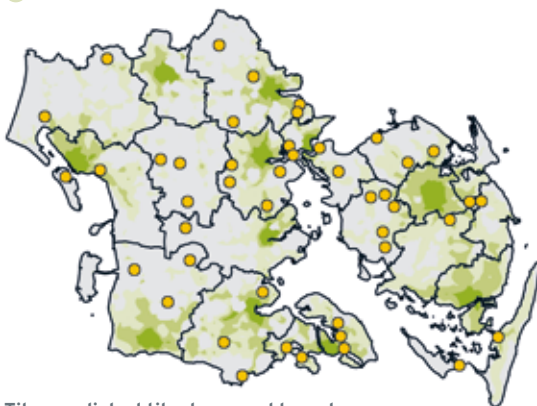
Arbejdspladspotentiale

	Arbejdspladspotentiale - 30 min.	Arbejdspladspotentiale - 60 min.	Samlet efterspørgsel
Taulov	120.924	486.599	Høj
Skærbæk (Fredericia)	119.748	485.774	Høj
Børkop	130.467	478.116	Høj
Brejning	128.986	470.906	Høj
Jelling	106.133	464.892	Høj
Egtved	123.527	403.643	Medium
Give	56.639	397.621	Medium
Lunderskov	122.443	397.156	Høj
Sønder Bjert	117.626	388.010	Høj
Strib	107.310	386.431	Høj
Christiansfeld	99.663	380.267	Medium
Vamdrup	97.145	372.908	Høj
Nørre Aaby	171.810	356.883	Høj
Vissenbjerg	136.955	334.159	Lav
Aarup	127.099	325.327	Høj
Brørup	99.221	306.904	Lav
Tommerup Stationsby	129.383	305.775	Høj
Bogense	95.448	282.123	Høj
Holsted	101.394	277.295	Medium
Langeskov	110.400	273.751	Medium
Sønderød	106.792	269.458	Medium
Rødding	70.591	263.737	Medium
Årslev	122.685	260.519	Høj
Ullerslev	107.891	259.985	Medium
Glamsbjerg	100.909	257.805	Medium
Gram	45.690	240.794	Lav
Haarby	95.622	236.440	Medium
Otterup	96.252	232.774	Høj
Toftlund	49.145	227.934	Lav
Løjt Kirkeby	45.818	195.053	Høj
Ølgod	28.564	188.796	Lav
Tjæreborg	55.739	176.994	Høj
Skærbæk (Tønder)	19.361	143.988	Lav
Løgumkloster	28.763	140.819	Lav
Tinglev	37.713	139.234	Lav
Rudkøbing	19.795	126.844	Medium
Oksbøl	48.036	125.266	Medium
Padborg	38.577	122.414	Lav
Gråsten	48.624	116.480	Medium
Broager	47.623	89.925	Medium
Nordby	37.729	88.897	Medium
Augustenborg	30.292	69.005	Lav
Høruphav	29.565	66.997	Høj
Guderup	20.042	60.070	Medium
Marstal	1.571	1.571	Lav

Tilgængelighed til gymnasiale uddannelser

- 0-30 min.
- 30-60 min.
- 60-90 min.

Tilgængelighed til erhvervsuddannelser

- 0-30 min.
- 30-60 min.
- 60-90 min.

Fire af byerne har en rejsetid på 60 - 90 min.: Padborg, Skærbæk (Fredericia), Ølgod og Aarup. Kun en enkelt by - Marstal - har over 90 mins. rejsetid til en gymnasial uddannelse udover en særlig blå HF-uddannelse.

Erhvervsuddannelserne har en mere koncentreret beliggenhed end ungdomsuddannelserne. Det betyder også at rejsetiden generelt er længere end når det gælder de gymnasiale uddannelser.

Ingen af de 45 byer har således en rejsetid på under 30 min. til en erhvervsuddannelse. 32 byer ligger i intervallet 30 - 60 min. To byer - Gram og Marstal har en rejsetid på over 90 min. mens 11 byer har mellem 60 og 90 min. til nærmeste erhvervsuddannelse: Bogense, Give, Holsted, Haarby, Padborg, Rødding, Skærbæk (Fredericia), Toftlund, Tommerup St., Ølgod og Aarup.

Der er ikke nogen entydig sammenhæng mellem den generelle efterspørgsel efter byerne og tilgængeligheden til uddannelser.

Tilgængelighed til større byer

Tilgængeligheden til de større byers varierede tilbud inden for kultur, fritid, service og uddannelse er udtrykt ved hvor mange større byer (over 30.000 indb.), der ligger inden for 30 hhv. 60 min. køreafstand med privatbil.

Byerne er opdelt i tre kategorier: Høj tilgængelighed (grøn) med to eller flere større byer inden for 30 min., middel tilgængelighed (orange) med 1 større by inden for 30 min. og lav tilgængelighed

Tilgængelighed til uddannelser

Gymnasiale uddannelser

Erhvervsuddannelser

Glamsbjerg	0-30 min.	30-60 min.
Løjt Kirkeby	0-30 min.	30-60 min.
Søndersø	0-30 min.	30-60 min.
Tjæreborg	0-30 min.	30-60 min.
Bogense	0-30 min.	60-90 min.
Haarby	0-30 min.	60-90 min.
Toftlund	0-30 min.	60-90 min.
Augustenborg	30-60 min.	30-60 min.
Brejning	30-60 min.	30-60 min.
Broager	30-60 min.	30-60 min.
Brørup	30-60 min.	30-60 min.
Børkop	30-60 min.	30-60 min.
Christiansfeld	30-60 min.	30-60 min.
Egtved	30-60 min.	30-60 min.
Gråsten	30-60 min.	30-60 min.
Guderup	30-60 min.	30-60 min.
Høruphav	30-60 min.	30-60 min.
Jelling	30-60 min.	30-60 min.
Langeskov	30-60 min.	30-60 min.
Lunderskov	30-60 min.	30-60 min.
Løgumkloster	30-60 min.	30-60 min.
Nordby	30-60 min.	30-60 min.
Nørre Aaby	30-60 min.	30-60 min.
Oksbøl	30-60 min.	30-60 min.
Otterup	30-60 min.	30-60 min.
Rudkøbing	30-60 min.	30-60 min.
Skærbæk (Tønder)	30-60 min.	30-60 min.
Strib	30-60 min.	30-60 min.
Sønder Bjert	30-60 min.	30-60 min.
Taulov	30-60 min.	30-60 min.
Tinglev	30-60 min.	30-60 min.
Ullerslev	30-60 min.	30-60 min.
Vamdrup	30-60 min.	30-60 min.
Vissenbjerg	30-60 min.	30-60 min.
Årslev	30-60 min.	30-60 min.
Give	30-60 min.	60-90 min.
Holsted	30-60 min.	60-90 min.
Rødding	30-60 min.	60-90 min.
Tommerup Stationsby	30-60 min.	60-90 min.
Gram	30-60 min.	> 90 min.
Padborg	60-90 min.	60-90 min.
Skærbæk (Fredericia)	60-90 min.	60-90 min.
Ølgod	60-90 min.	60-90 min.
Aarup	60-90 min.	60-90 min.
Marstal	> 90 min.	> 90 min.

(blå) hvor der ikke er en større by inden for 30 min. For alle tre kategorier er byerne herefter rangordnet i forhold til antallet af yderligere større byer inden for 60 min.

Mønstret er i sin tendens meget lig de mønstre, som tilgængeligheden til arbejdspladser tegner. I forhold til efterspørgslen efter byerne er de mest i øjenfaldende mønsterbrud at Høruphav og Løjt Kirkeby ligger højt på efterspørgsels-skalaen selvom tilgængeligheden til større byer er lav. Omvendt gælder for Brørup og Vissenbjerg, som har en høj grad af tilgængelighed til større byer, men som ligger lavt på efterspørgsels-skalaen.

HOVED-RESULTATER

- Tilgængeligheden til arbejdspladser er markant meget højere i Trekantområdet og omkring Odense end i regionen i øvrigt.
- Der er en klar sammenhæng mellem arbejdspladspotentiale og efterspørgsel.
- Bogense, Otterup, Løjt Kirkeby, Tjæreborg, Rudkøbing, Oksbøl, Gråsten, Broager, Nordby, Høruphav og Guderup har en større efterspørgsel end deres beliggenhed i forhold til arbejdspladser umiddelbart tilsiger.
- Egtved, Give, Christiansfeld, Vissenbjerg, Brørup, Gram og Toftlund drager ikke tilstrækkelig fordel af deres gode beliggenhed i forhold til arbejdspladser.
- For 40 af de 45 byer er rejsetiden til en gymnasial uddannelse med kollektiv transport under en time.
- For 32 ud af 45 byer er rejsetiden til en erhvervsuddannelse med kollektiv trafik under en time.
- Bemærkelsesværdigt at ellers meget attraktive bosætningsbyer som Skærbæk (Fredericia) og Aarup har så lang rejsetid til en erhvervsuddannelse.
- Høruphav og Løjt Kirkeby ligger højt på efterspørgsels-skalaen men lavt når det gælder tilgængelighed til større byer.
- Brørup og Vissenbjerg ligger højt når det gælder tilgængelighed til større byer men lavt på efterspørgsels-skalaen.

Lunderskov station

Tilgængelighed til større byer

	30 min.	60 min.	Samlet efterspørgsel
Jelling	4	4	Høj
Brejning	4	3	Høj
Børkop	4	3	Høj
Nørre Aaby	4	1	Høj
Taulov	3	4	Høj
Egtved	3	3	Medium
Lunderskov	3	3	Høj
Skærbæk (Fredericia)	3	3	Høj
Sønder Bjert	3	3	Høj
Strib	3	2	Høj
Christiansfeld	2	5	Medium
Vissenbjerg	2	4	Lav
Aarup	2	4	Høj
Brørup	2	4	Lav
Vamdrup	2	4	Høj
Bogense	2	3	Høj
Tommerup St.by	2	3	Høj
Holsted	2	3	Medium
Give	1	7	Medium
Årslev	1	4	Høj
Glamsbjerg	1	4	Medium
Langeskov	1	4	Medium
Otterup	1	4	Høj
Søndersø	1	4	Medium
Ullerslev	1	4	Medium
Haarby	1	4	Medium
Rødding	1	3	Medium
Tjæreborg	1	2	Høj
Broager	1	1	Medium
Gråsten	1	1	Medium
Oksbøl	1	1	Medium
Padborg	1	1	Lav
Tinglev	1	1	Lav
Nordby	1	0	Medium
Gram	0	5	Lav
Toftlund	0	5	Lav
Løjt Kirkeby	0	4	Høj
Løgumkloster	0	3	Lav
Ølgod	0	3	Lav
Skærbæk (Tønder)	0	2	Lav
Rudkøbing	0	1	Medium
Augustenborg	0	1	Lav
Guderup	0	1	Medium
Høruphav	0	1	Høj
Marstal	0	0	Lav

18

TOYOTA

T 18

BYENS ARBEJDSPLADSER

I dette afsnit er der set på arbejdspladsbalancer samt byernes sårbarhed overfor lukning/flytning af store virksomheder.

Arbejdspladsbalancer

Arbejdspladsbalancen beskriver hvor mange arbejdspladser der er i en by i forhold til antallet af borgere i den erhvervsdygtige alder, her udtrykt ved antallet af 25-64 årige i byen.

Når tallet er højt og ikke mindst når det er over 1, er det udtryk for, at byen har en stærk oplandseffekt, hvor der tiltrækkes arbejdskraft udefra. Sådanne byer spiller derfor en rolle som udprægede erhvervsbyer.

Omvendt betyder en lav værdi, at der primært er tale om en bosætningsby, hvor man bor, mens man pendler til arbejde uden for byen.

Byerne er opdelt i tre kategorier: De udprægede erhvervsbyer (15 højeste - grøn), erhvervsbyerne (de 15 næste - orange), svage erhvervsbyer (de 15 laveste - blå).

Byer med lave værdier ligger typisk i de stærke arbejdskraftoplande i Odenseområdet og ikke mindst i den centrale del af Trekantområdet, men findes også i det mindre stærke opland omkring Esbjerg samt i Aabenraa-Sønderborgområdet.

De udprægede erhvervsbyer er spredt ret jævnt ud, men det er karakteristisk at mange af de byer, der ligger på kanten af eller relativt langt fra de stærkeste arbejdskraftoplande, typisk er udprægede erhvervsbyer.

Arbejdspladsbalance

(Arbejdspladser pr. 25-64 årig)

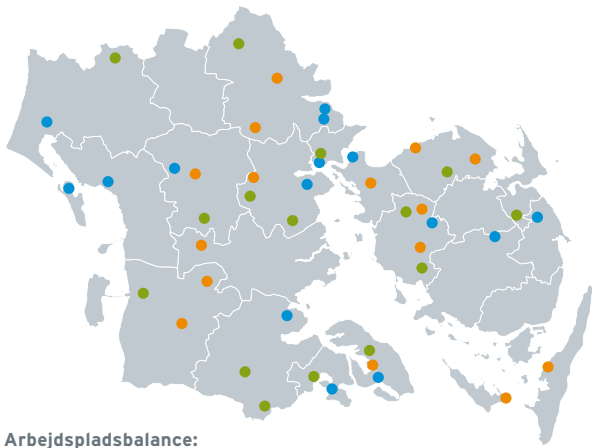
Padborg	1,63
Gråsten	1,33
Guderup	1,26
Taulov	1,16
Ølgod	1,09
Rødding	1,06
Aarup	1,03
Christiansfeld	1,01
Søndersø	1,00
Haarby	0,95
Tinglev	0,94
Vamdrup	0,93
Give	0,92
Langeskov	0,89
Skærbæk (Tønder)	0,87
Lunderskov	0,83
Nørre Aaby	0,81
Vissenbjerg	0,79
Løgumkloster	0,75
Brørup	0,74
Toftlund	0,73
Glamsbjerg	0,72
Augustenborg	0,70
Egtved	0,70
Otterup	0,63
Rudkøbing	0,63
Jelling	0,59
Bøgense	0,57
Marstal	0,57
Gram	0,51
Brejning	0,50
Holsted	0,47
Tjæreborg	0,43
Sønder Bjert	0,42
Oksbøl	0,39
Ullerslev	0,37
Årslev	0,37
Tommerup Stationsby	0,36
Høruphav	0,34
Nordby	0,34
Børkop	0,32
Broager	0,31
Skærbæk (Fredericia)	0,28
Løjt Kirkeby	0,18
Strib	0,18

9

9 byer har lige så mange eller flere arbejdspladser end indbyggere i den erhvervsaktive alder (25-64 år).

Danfoam i Aarup.

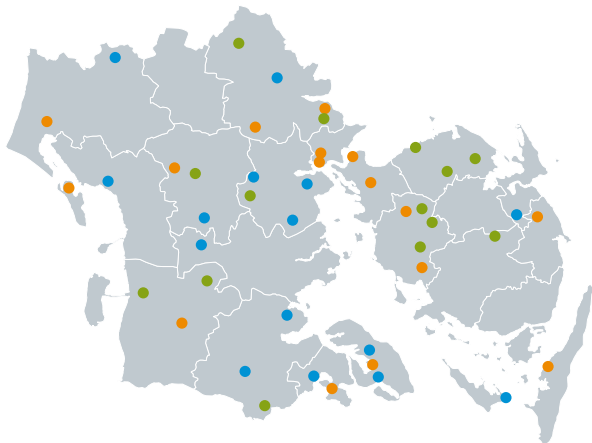
Arbejdspladsbalance:
Arbejdspladser i byen / 25-64 årige i byen

- 0,87 til 1,63 - Udpræget erhvervsby
- 0,51 til 0,87 - Erhvervsby
- 0,18 til 0,51 - Svag erhvervsby

Der kan ikke konstateres nogen sammenhæng mellem efterspørgslen efter byerne og arbejdspladsbalancen.

Det er altså ikke sådan, at fordi en by er en udpræget erhvervsby, så præsterer den også godt i forhold til befolkningsudvikling og/eller ejendomspriser.

Tilsvarende er der heller ingen sammenhæng mellem bystørrelse og arbejdspladsbalancen.

Sårbarhed

- 7,6 til 14 %
- 14 til 21,2 %
- 21,2 til 70,7 %

Sårbarhed

Tilstedeværelsen af store virksomheder (såvel private som offentlige) i en by betyder på den ene side vigtige arbejdspladser for byen men indebærer på den anden side også, at byen kan være sårbar overfor lukning eller flytning af sådanne virksomheder. Det er ikke mindst tilfældet, hvor en enkelt meget stor virksomhed så at sige definerer byen, som f.eks. Linak i Guderup eller HTH køkkener i Ølgod.

Sårbarheden er her indikeret ved at se på hvor stor en andel af byens arbejdspladser der findes på byens største virksomhed. Byerne er opdelt på tre kategorier for sårbarheden: Lav grad - under 14 % (grøn), nogen grad - 14-21,2 % (orange), høj grad - 21,2 % og derover (blå).

Ved vurderingen af sårbarheden skal der dog tages højde for i hvert fald to forhold.

Det ene er, at for byer uden ret mange arbejdspladser kan selv en relativt lille virksomhed fylde meget og den reelle sårbarhed for byen som sådan derfor overvurderes. Det gælder udpræget for byer som f.eks. Skærbæk (Fredericia), Strib og Løjt Kirkeby, men også for en by som f.eks. Høruphav.

Det andet er, at sårbarheden for byer, der ligger uden for områder med et højt arbejdspladspotentiale er væsentligt mere kritisk end for byer der ligger mere lunt i svinget.

Sårbarheden er således samlet set mest kritisk for byer som Guderup, Ølgod, Gråsten, Gram, Tinglev og Marstal. Omvendt er situationen for byer som Sønder Bjert, Jelling og Langeskov ikke helt så kritisk som deres placering på skalaen ellers antyder.

HOVED-RESULTATER

- Der er ikke nogen sammenhæng mellem efterspørgslen efter byerne og deres arbejdspladsbalance.
- Der er ikke nogen sammenhæng mellem bystørrelse og arbejdspladsbalancen.
- Der er en tendens til, at de udprægede erhvervsbyer ofte findes uden for eller på kanten af de stærkeste arbejdskraftoplande.
- De svage erhvervsbyer findes typisk i de stærke arbejdskraftoplande, men også i de svagere omkring Esbjerg og Aabenraa/Sønderborg.
- Padborg, Gråsten, Guderup, Taulov, Ølgod, Rødding, Aarup, Christiansfeld og Sønder sø er meget stærke erhvervsbyer.
- Guderup, Ølgod, Gråsten, Gram, Tinglev og Marstal er kritisk sårbare i forhold til virksomheds-lukninger / -flytninger.

Sårbarhed

(Største virksomheds andel af arbejdspladser (%))

Arslev	7,6
Padborg	7,6
Give	9,3
Søndersø	9,4
Glamsbjerg	9,6
Tommerup Stationsby	9,7
Brørup	10,2
Børkop	10,4
Toftlund	10,7
Augustenborg	10,8
Skærbæk (Tønder)	11,6
Otterup	11,8
Vissenbjerg	12,8
Bogense	13,2
Vamdrup	13,6
Rudkøbing	14,0
Nørre Aaby	14,2
Ullerslev	14,6
Holsted	14,7
Broager	14,8
Skærbæk (Fredericia)	15,1
Brejning	15,5
Løgumkloster	15,7
Nordby	16,5
Taulov	16,7
Egtved	17,1
Oksbøl	17,4
Strib	17,6
Haarby	19,4
Aarup	20,0
Løjt Kirkeby	21,2
Marstal	21,5
Rødding	22,2
Tinglev	22,9
Tjæreborg	23,1
Gram	23,2
Langeskov	26,1
Jelling	26,4
Christiansfeld	28,8
Høruphav	29,1
Lunderskov	30,9
Gråsten	37,5
Ølgod	39,1
Sønder Bjert	39,9
Guderup	70,7

BYENS SERVICETILBUD

De basale servicetilbud afspejler byens bo-kvaliteter i et hverdagsliv, hvor børn, indkøb og sundhed er vigtige omdrejningspunkter for mange indbyggere. I analysen er der i forlængelse heraf set nærmere på detailhandel, tilbud til børn og unge samt forskellige sundhedstilbud.

Detailhandel

Detailhandelen er belyst ved at se på hvor mange arbejdspladser der er i byen i dagligvarebutikker (købmænd/supermarkeder/discount-butikker) henholdsvis specialbutikker. På baggrund heraf er byens styrke som handelsby vurderet.

Vurderingen tager udgangspunkt i antallet af arbejdspladser i detailhandelen i alt. Byerne er opdelt i tre grupper: Højeste 12 (65

årsværk eller mere - grøn), midterste 15 (over 36 men under 65 årsværk - orange) og nederste 18 (36 eller færre årsværk - blå).

Dernæst er specialbutikkernes andel af det samlede antal arbejdspladser ligeledes opdelt på tre grupper: Høj andel (50 % af arbejdspladserne eller derover - grøn), mellem andel (25 - 50 % - orange) og lav andel (25 % eller derunder - blå).

Den samlede vurdering er derefter fremkommet som følger:

Handelsbyer: 65 eller flere årsværk i alt samt en specialbutikandel på over 25 % (samlet vist som grøn (1)).

Dagligvarebyer: Under 37 årsværk i alt (samlet vist som blå (3)).

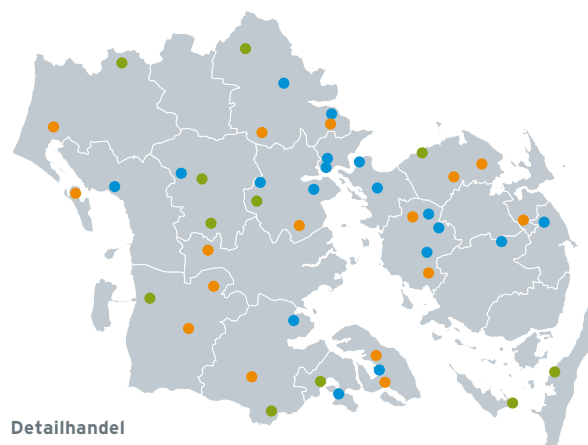
Svage handelsbyer: Omfatter øvrige kombinationer (samlet vist som orange (2)).

Bemærk at enkelte byer, der kategoriseres som dagligvarebyer falder noget uden for mønstret, fordi de har en atypisk detailhandelsstruktur med et relativt beskedent antal ansatte men en stor specialbutikandel. Det gælder for eksempel Tommerup St. og Glamsbjerg.

Detailhandel

(Antal årsværk)

	Dagligvare	Specialbutik	Detailhandel i alt	Specialbutikandel (%)	Handelsbyer
Rudkøbing	69	86	155	55	1
Gråsten	71	55	126	44	1
Giv	53	68	121	56	1
Padborg	44	60	104	58	1
Bogense	50	50	100	50	1
Marstal	37	45	82	55	1
Ølgod	42	36	78	46	1
Vamdrup	36	36	72	50	1
Brørup	49	21	70	30	1
Rødding	34	36	70	51	1
Skærbæk (Tønder)	45	22	67	33	1
Otterup	87	25	112	22	2
Tinglev	38	24	62	39	2
Langeskov	47	13	60	22	2
Nordby	40	18	58	31	2
Aarup	38	20	58	34	2
Egtved	35	20	55	36	2
Toftlund	32	22	54	41	2
Løgumkloster	30	21	51	41	2
Søndersø	45	5	50	10	2
Børkop	28	21	49	43	2
Christiansfeld	36	13	49	27	2
Høruphav	44	2	46	4	2
Gram	23	20	43	47	2
Oksbøl	37	5	42	12	2
Haarby	28	11	39	28	2
Guderup	29	8	37	22	2
Broager	30	6	36	17	3
Jelling	30	6	36	17	3
Tommerup Stationsby	17	18	35	51	3
Nørre Aaby	31	2	33	6	3
Holsted	20	8	28	29	3
Vissenbjerg	25	3	28	11	3
Glamsbjerg	14	13	27	48	3
Strib	19	8	27	30	3
Augustenborg	19	7	26	27	3
Ullerslev	25	0	25	0	3
Brejning	16	8	24	33	3
Løjt Kirkeby	22	1	23	4	3
Lunderskov	21	1	22	5	3
Årslev	19	2	21	10	3
Taulov	13	0	13	0	3
Tjæreborg	12	1	13	8	3
Sønder Bjert	7	2	9	22	3
Skærbæk (Fredericia)	6	0	6	0	3

Detailhandel

- Handelsby
- Svag handelsby
- Dagligvareby

Det billede, der tegner sig, er næsten det omvendte af kortet over den samlede efterspørgsel. Det vil sige en koncentration af dagligvarebyer i Trekantområdet og Odense området (de stærke arbejdskraftoplande) samt i Sønderborg/Aabenraa området, mens handelsbyerne typisk er beliggende uden for disse koncentrationer.

Det er således ikke sådan, at fordi en by er en handelsby, så præsterer den også godt i forhold til befolkningsudvikling og/eller ejendomspriser.

Faktisk er kun 2 ud af 11 handelsbyer (Bogense og Vamdrup) sammenfaldende med de mest efterspurgte byer, mens 5 af de 11 handelsbyer (Brørup, Marstal, Padborg, Skærbæk (Tønder) og Ølgod) er at finde mellem de mindst efterspurgte byer.

Handelsbyernes geografiske placering synes snarere at have en vis sammenhæng med relativ stor afstand til større byer. Det kan være udtryk for, at borgernes villighed til at køre langt efter basale udvalgsvarer er begrænset. Bemærk at Padborgs belig-

45

Stort set alle de 45 byer har de basale tilbud inden for børnepasning, skole, plejecentre, læge, tandlæge og fysioterapeut.

Tofthund en tidlig formiddag.

Skærbæk Fritidscenter - Eksempel på en anden type af servicetilbud.

Bymidten i Glamsbjerg.

genhed meget tæt på Flensburg ikke synes at afspejle sig væsentligt i en svækkelse af byens rolle som handelsby.

I forhold til bystørrelse er der et lidt overraskende mønster. Umiddelbart ville en sammenhæng mellem byernes styrke som handelsbyer og bystørrelse være at forvente, og en sådan sammenhæng synes da også at være til stede når man ser på de 15 største byer, hvoraf 8 er handelsbyer. Når man ser på de 15 næste byer er det imidlertid overraskende, at ikke mindre end 9 af dem er dagligvarebyer. Blandt de 15 mindste byer er derimod kun 6 dagligvarebyer.

Markante mønsterbrydere er Skærbæk (Tønder), Marstal og Rødding, som står væsentligt stærkere på detailhandelsområdet end deres størrelse egentligt tilsiger, samt Strib, Årslev og Broager, der står væsentligt svagere end deres størrelse tilsiger.

Børnepasning, skole og sundhedstilbud

Her er der set nærmere på tilstedeværelsen af en række basale tilbud som børnepasning, skole, plejecentre, læge, tandlæge og fysioterapeut.

Det fremgår af tabellen, at stort set alle byerne kan tilbyde de pågældende funktioner, mens kun enkelte byer, Skærbæk (Fredericia) og Årslev, falder uden for det generelle mønster ved at mangle markante dele af tilbudene. Kun når det gælder aldersintegrerede daginstitutioner synes der at være reelle forskelle mellem byerne, idet kun 1/3 af byerne - nærmere betegnet 16 byer - kan tilbyde denne funktion.

Bemærk, at netop servicetilbud som børnepasning og skoletilbud er under pres af besparelseshensyn, og at der her er tale om et øjebliksbillede medio 2010.

Fornemmelsen af by

Byen er begrebsmæssig typisk forbundet med funktionen som markedsplads. Derfor betyder tilstedeværelsen af butikker meget for oplevelsen af en by. Men udover varer handler det også om forskellige former for tjenesteydelser og funktioner som for eksempel pengeinstitutter, ejendomsmæglere, solcentre, biografteater, frisører, pizzeriaer, cafeer, restauranter mv.. De ligner butikker, men er det ikke, og de fylder ofte mere i bybilledet end butikkerne. Det er det samlede indhold af detailhandel og øvrige byfunktioner der tilsammen danner rammen for fornemmelsen af byen og dens liv.

Når detailhandelen og byfunktionerne er

Handelsbyer og bystørrelser

	Handelsbyer	Bystørrelse 2010
Vamdrup	1	5.025
Otterup	2	4.889
Rudkøbing	1	4.641
Padborg	1	4.552
Børkop	2	4.467
Brørup	1	4.452
Strib	3	4.406
Give	1	4.404
Gråsten	1	4.225
Ølgod	1	4.021
Langeskov	2	4.003
Bogense	1	3.758
Løgumkloster	2	3.670
Årslev	3	3.630
Broager	3	3.378
Toftlund	2	3.284
Augustenborg	3	3.255
Taulov	3	3.252
Jelling	3	3.233
Glamsbjerg	3	3.232
Holsted	3	3.172
Vissenbjerg	3	3.131
Skærbæk (Fredericia)	3	3.084
Aarup	2	3.033
Søndersø	2	3.024
Lunderskov	3	2.969
Christiansfeld	2	2.907
Nørre Aaby	3	2.894
Oksbøl	2	2.892
Tinglev	2	2.844
Brejning	3	2.781
Ullerslev	3	2.754
Rødding	1	2.689
Høruphav	2	2.652
Guderup	2	2.615
Nordby	2	2.612
Tjæreborg	3	2.561
Haarby	2	2.526
Gram	2	2.452
Tommerup Stationsby	3	2.409
Marstal	1	2.315
Løjt Kirkeby	3	2.208
Egtved	2	2.206
Skærbæk (Tønder)	1	2.031
Sønder Bjert	3	2.004

tilstede i rimeligt omfang og koncentreret i en veldefineret bymidte, der passer i størrelse til indholdet, så bliver fornemmelsen af by meget tydelig. Er funktionerne derimod spredt rundt i byen, måske relativt fåtallige, måske beliggende langs en større gennemkørende vej, eller placeret i en bymidte, der virker alt for stor til indholdet, så bliver oplevelsen mere diffus.

I vurderingen af byerne som handelsbyer er der kun set på detailhandel udtrykt ved antal arbejdspladser i byen som sådan, hvadenten der er tale om en koncentreret eller en spredt

Børnepasning, skole og sundhedstilbud

	Aldersintegreret daginstitution	Kun børnehave	Skole med overbygning	Læge	Tandlæge	Fysioterapeut	Plejecenter
Bogense	x		x	x	x	x	x
Brejning	x		x	x	x	x	x
Børkop	x		x	x	x	x	x
Give	x		x	x	x	x	x
Jelling	x		x	x	x	x	x
Lunderskov	x		x	x	x	x	x
Løgumkloster	x		x	x	x	x	x
Marstal	x		x	x		x	x
Nordby	x		x	x	x	x	x
Otterup	x		x	x	x	x	x
Rødding	x		x	x	x	x	x
Skærbæk (Fredericia)	x						
Strib	x		x	x	x	x	x
Tjæreborg	x		x	x	x		x
Toftlund	x		x	x	x	x	x
Årslev	x		x		x	x	
Augustenborg		x	x	x	x	x	x
Broager		x	x	x	x		x
Brørup		x	x	x	x	x	x
Christiansfeld		x	x	x	x	x	x
Egtved		x	x	x	x	x	x
Glamsbjerg		x	x	x	x		x
Gram		x	x	x	x		x
Gråsten		x	x	x	x	x	x
Guderup		x	x	x	x		x
Holsted		x	x	x	x	x	x
Høruphav		x	x	x	x		x
Haarby		x	x	x	x	x	x
Langeskov		x	x	x	x	x	x
Løjt Kirkeby		x	x	x	x		x
Nørre Aaby		x	x	x	x		x
Oksbøl		x	x	x	x	x	x
Padborg		x	x	x	x	x	x
Rudkøbing		x	x	x	x	x	x
Skærbæk (Tønder)		x	x	x	x	x	x
Sønder Bjert		x	x	x			x
Søndersø		x	x	x	x	x	x
Taulov		x	x	x	x		x
Tinglev		x	x	x	x	x	x
Tommerup St.by		x	x	x	x	x	x
Ullerslev		x	x	x	x	x	x
Vamdrup		x	x	x	x	x	x
Vissenbjerg		x	x	x	x	x	x
Ølgod		x	x	x	x	x	x
Aarup		x	x	x	x	x	x

struktur. Der er ikke set på de øvrige byfunktioner, og analysen har ikke omfattet bymiljøet, herunder bymidten.

Derfor vil resultatet også ind imellem synes uforeneligt med den oplevelse af bymæssighed, som en besøgende i byen får.

Det betyder for eksempel, at byer som blandt andet Augustenborg og Glamsbjerg, der er kategoriseret som dagligvarebyer, virker noget mere bymæssige end byer som for eksempel Egtved, Christiansfeld, Høruphav og Guderup, der er kategoriseret som svage handelsbyer. Selvom den anvendte metode langt hen ad vejen afspejler oplevelsen af bymæssighed, så er det rent faktisk ikke det, der er målt, og resultaterne skal tages med dette forbehold.

Bymiljøet, herunder byernes kulturmiljøer, er som nævnt ikke blevet vurderet, men besøg i byerne som led i analysen viser, at kulturmiljøet i enkelte byer er særligt karakterbærende. Det drejer sig om:

- Søfartsbyerne Nordby og Marstal
- Købstæderne Bogense og Rudkøbing
- Slotsbyen Augustenborg
- Brødremenighedsbyen Christiansfeld
- Klosterbyen Løgumkloster

Bymidten i Høruphav.

HOVED-RESULTATER

- Der er ikke nogen positiv sammenhæng mellem efterspørgslen efter byerne og byernes styrke som handelsbyer, snarere tværtimod.
- Der er en tendens til, at handelsbyerne ofte findes uden for eller på kanten af de stærke arbejdskraftoplunde i Trekantområdet og Odense området, mens det modsatte gør sig gældende for dagligvarebyerne.
- I forhold til bystørrelse står Skærbæk (Tønder), Marstal og Rødding stærkere på detailhandelsområdet end deres størrelse umiddelbart tilsiger. Det omvendte er tilfældet for Strib, Årslev og Broager.
- Stort set alle byer har de basale tilbud inden for børnepasning, skole, plejecentre, læge, tandlæge og fysioterapeut.

BYENS OMGIVELSER

10

10 byer ligger
umiddelbart ned
til kysten.

Herlighedsværdier og gode rekreative muligheder anses som væsentlige bosætningspræferencer, når danskerne skal vælge, hvor de vil bo. Ud over at se på landskabet og naturen, bruger vi det til at opleve naturen og få frisk luft og motion.

Undersøgelser viser, at nærheden til kyst og strand er den vigtigste natur-parameter for bosætning, efterfulgt af skov og endelig øvrig natur.

I forhold til kyst og strand er byerne i tabellen opdelt på:

- kystbyer, dvs. byer der ligger umiddelbart ned til kysten (grøn),
- kystnære byer, som er byer, der ligger nærmere end 3 km fra kysten, men altså ikke umiddelbart ned til kysten (orange), samt
- øvrige byer (blå).

I forhold til skov er byerne kategoriseret som følger: Høj skovandel (andel over 12 %, grøn), medium (andel mellem 7,5 og 12 %, orange) og lav (andel under 7,5 %, blå).

I forhold til natur er byerne tilsvarende kategoriseret som følger: Høj naturandel (andel over 7,5 %, grøn), medium (andel mellem 4,5 og 7,5 %, orange) og lav (andel under 4,5 %, blå).

Beregningen af arealandelene fremgår af metodebeskrivelsen bagest.

I tabellen er endelig givet en samlet vurdering af byernes omgivelser. Vurderingen høj (grøn) omfatter alle kystbyer samt byer, hvor både skovandel og naturandel falder i kategorien høj. Vurderingen medium (orange) er tildelt de resterende kystnære byer samt øvrige byer, hvor enten skovandelen eller naturandelen falder i kategorien høj. Vurderingen lav (blå) omfatter de resterende byer.

I modsætning til hvad mange undersøgelser af folks bosætningspræferencer viser, er det ikke muligt at eftervise, at der skulle være en sammenhæng mellem efterspørgslen efter byerne og kvaliteten af deres omgivelser. Det betyder ikke nødvendigvis at der slet ikke er en sammenhæng, men snarere at sammenhængen med tilgængeligheden til arbejdspladser vejer tungere og slører effekten af byomgivelsernes kvalitet.

Byernes omgivelser

	Kyst og strand	Skov (arealandel - %)	Natur (arealandel - %)	Samlet vurdering
Brejning	Kystby	21,4	5,9	Høj
Gråsten	Kystby	20,8	3,4	Høj
Skærbæk (Fredericia)	Kystby	10,5	8,2	Høj
Høruphav	Kystby	10,1	2,1	Høj
Strib	Kystby	9,8	3,9	Høj
Bogense	Kystby	9,6	10,7	Høj
Augustenborg	Kystby	6,6	7,7	Høj
Rudkøbing	Kystby	6,5	6,0	Høj
Marstal	Kystby	5,2	14,3	Høj
Nordby	Kystby	3,2	50,8	Høj
Oksbøl	Kystnær	23,4	19,7	Høj
Løjt Kirkeby	Kystnær	12,7	8,7	Høj
Taulov	Kystnær	12,1	8,0	Høj
Aarup	Øvrige	19,1	7,6	Høj
Egtved	Øvrige	13,8	9,0	Høj
Vissenbjerg	Øvrige	13,3	8,1	Høj
Guderup	Kystnær	10,5	5,3	Medium
Haarby	Kystnær	9,9	8,1	Medium
Sønder Bjert	Kystnær	8,8	2,1	Medium
Broager	Kystnær	7,0	3,9	Medium
Tjæreborg	Kystnær	6,6	11,7	Medium
Padborg	Øvrige	39,8	5,1	Medium
Glamsbjerg	Øvrige	18,8	5,1	Medium
Tommerup Stationsby	Øvrige	18,1	6,1	Medium
Give	Øvrige	17,1	3,1	Medium
Gram	Øvrige	13,6	4,9	Medium
Langeskov	Øvrige	12,9	7,0	Medium
Børkop	Øvrige	12,2	5,8	Medium
Løgumkloster	Øvrige	12,1	3,1	Medium
Tinglev	Øvrige	8,9	14,6	Medium
Ølgod	Øvrige	7,9	7,7	Medium
Jelling	Øvrige	11,0	7,1	Lav
Rødding	Øvrige	9,5	3,0	Lav
Skærbæk (Tønder)	Øvrige	9,0	5,8	Lav
Christiansfeld	Øvrige	8,3	2,6	Lav
Brørup	Øvrige	7,4	5,6	Lav
Ullerslev	Øvrige	7,1	4,4	Lav
Holsted	Øvrige	7,0	6,4	Lav
Lunderskov	Øvrige	5,9	4,2	Lav
Søndersø	Øvrige	5,8	4,0	Lav
Årslev	Øvrige	5,8	3,1	Lav
Toftlund	Øvrige	5,3	1,4	Lav
Vamdrup	Øvrige	5,0	3,0	Lav
Otterup	Øvrige	4,5	2,2	Lav
Nørre Aaby	Øvrige	2,1	5,0	Lav

HOVED-RESULTATER

- Der kan ikke konstateres nogen sammenhæng mellem efterspørgslen efter byerne og kvaliteten af deres omgivelser.

BYENS INDBYGGERE

I denne delanalyse gives en profil af byernes indbyggere i forhold til de demografiske og socioøkonomiske parametre uddannelse, indkomst, alder og husstandstype.

De fire parametre giver et indtryk af byernes indbyggere som resourcebase for byernes udviklingsmuligheder. Antagelsen er, at det alt andet lige er en fordel for en bys udviklingsmuligheder:

- Jo bedre uddannede borgerne er
- Jo højere indkomstniveauet blandt borgerne er
- Jo "yngre" byen er og
- Jo højere andelen af familier, herunder børnefamilier, er

Det er vigtigt at være opmærksom på, at der er andre indbyggerbårne ressourcer, som er lige så vigtige, men som det ikke er muligt umiddelbart at måle. Det drejer sig om sociale, kulturelle

og ildsjæle ressourcer. Når der arbejdes med udviklingsstrategier for en by skal sådanne ressourcer således også afdækkes.

De fire analyserede parametre er vist i tabellen ved brug af følgende indikatorer, idet farvekodningen tager udgangspunkt i de fire indledende antagelser:

- Højeste uddannelse: Grundskole (incl. uoplyst). 15 laveste grøn, næste 15 orange, sidste 15 blå.
- Husstandsindkomst. 15 højeste grøn, næste 15 orange, laveste 15 blå.
- Andel 65+ årige. 15 laveste grøn, næste 15 orange, 15 højeste blå.
- Andel husstande med enlige u/børn: 15 laveste grøn, næste 15 orange, 15 højeste blå.

Socioøkonomi, demografi og attraktivitet

13

13 ud af de 16 byer med den stærkeste ressourcebase er samtidigt blandt de 18 stærkeste bosætningsbyer.

	Højeste uddannelse: grundskole incl. Uoplyst (%)	Gennemsnitlig husstandsindkomst (kr)	Andel 65+ årige (%)	Husstandstyper: Enlige uden børn (%)	Højeste uddannelse: grundskole incl. Uoplyst (Rang)	Gennemsnitlig husstandsindkomst (Rang)	Andel 64+ årige (Rang)	Husstandstyper: Enlige uden børn (Rang)	Ressourcebase (Rangsum)	Samlet efterspørgsel
Skærbæk (Fredericia)	29,2	673.470	17,0	20,3	3	1	7	1	12	Høj
Sønder Bjert	29,1	591.095	17,8	25,8	2	3	9	5	19	Høj
Taulov	36,5	573.124	14,5	24,0	12	5	1	2	20	Høj
Strib	28,5	653.306	20,2	24,0	1	2	15	3	21	Høj
Løjt Kirkeby	32,4	543.996	17,1	24,9	5	7	8	4	24	Høj
Årslev	34,7	535.370	16,4	25,9	10	9	4	6	29	Høj
Brejning	39,3	545.527	16,1	29,2	16	6	2	10	34	Høj
Tjæreborg	34,5	540.768	19,3	26,1	8	8	13	7	36	Høj
Tommerup Stationsby	34,6	503.701	16,3	31,5	9	14	3	13	39	Høj
Børkop	36,9	533.308	16,9	30,3	13	10	6	12	41	Høj
Broager	39,0	510.461	18,2	29,0	15	12	11	9	47	Medium
Lunderskov	41,0	521.449	16,8	32,4	17	11	5	14	47	Høj
Høruphav	32,6	586.384	23,8	27,0	6	4	30	8	48	Høj
Jelling	33,6	507.162	19,2	35,5	7	13	12	21	53	Høj
Oksbøl	41,5	500.643	19,6	33,3	18	15	14	17	64	Medium
Langeskov	43,0	475.966	20,4	30,0	22	17	17	11	67	Medium
Augustenborg	36,4	472.665	24,3	33,2	11	18	31	16	76	Lav
Nordby	29,7	493.569	22,3	39,8	4	16	25	34	79	Medium
Ullerslev	42,4	456.424	21,6	32,8	20	23	23	15	81	Medium
Vamdrup	46,9	472.231	18,1	35,5	34	19	10	20	83	Høj
Aarup	44,1	470.810	21,8	35,4	24	20	24	19	87	Høj
Brørup	46,7	457.392	20,6	35,5	33	21	19	22	95	Lav
Glamsbjerg	42,4	445.973	21,6	37,7	19	27	22	27	95	Medium
Nørringe	45,4	448.559	20,3	37,5	29	26	16	25	96	Høj
Søndersø	44,4	442.686	21,0	37,2	26	28	20	24	98	Medium
Holsted	50,5	456.948	20,5	36,2	43	22	18	23	106	Medium
Vissenbjerg	44,0	440.100	22,5	37,8	23	30	26	28	107	Lav
Gråsten	38,5	440.939	24,9	41,0	14	29	32	35	110	Medium
Guderup	46,2	432.237	26,9	34,0	31	32	38	18	119	Medium
Christiansfeld	44,4	431.717	25,0	39,6	27	33	33	31	124	Medium
Padborg	46,0	422.507	21,0	41,1	30	37	21	36	124	Lav
Toftlund	48,4	438.674	23,7	37,6	39	31	29	26	125	Lav
Otterup	44,3	422.522	25,5	39,7	25	36	35	32	128	Høj
Ølgod	50,6	430.052	23,5	38,1	44	34	28	29	135	Lav
Egtved	48,0	453.301	26,0	41,8	37	25	36	38	136	Medium
Give	49,8	455.316	25,2	42,7	41	24	34	42	141	Medium
Bøgense	44,6	419.555	27,4	41,6	28	38	39	37	142	Høj
Haarby	48,0	423.554	27,6	39,1	38	35	41	30	144	Medium
Tinglev	54,0	402.188	23,3	39,8	45	43	27	33	148	Lav
Marstal	42,4	346.928	30,4	50,9	21	45	44	45	155	Lav
Løgumkloster	47,7	415.998	27,6	41,8	36	41	40	39	156	Lav
Gram	47,0	417.029	27,7	41,9	35	40	42	40	157	Lav
Rudkøbing	46,6	395.285	26,4	45,9	32	44	37	44	157	Medium
Rødding	49,9	418.475	30,7	42,5	42	39	45	41	167	Medium
Skærbæk (Tønder)	49,7	403.132	27,7	43,6	40	42	43	43	168	Lav
45 byer i alt	40,2	468.379	22,1	36,2						
Region Syddanmark	42,4	470.261	17,3	37,3						

Tabellen viser samtidigt et samlet mål for indbyggerne som resourcegrundlag samt relationerne til byernes samlede attraktivitet. Dette redegøres der for senere.

Det fremgår meget tydeligt af tabellen, at der er en høj grad af sammenhæng mellem de fire indikatorer. En nøjere analyse af den indbyrdes sammenhæng mellem de enkelte indikatorer afslører, at der typisk er tale om meget stærke indbyrdes sammenhænge, men der optræder ind imellem nogle markante afvigelser fra det generelle mønster.

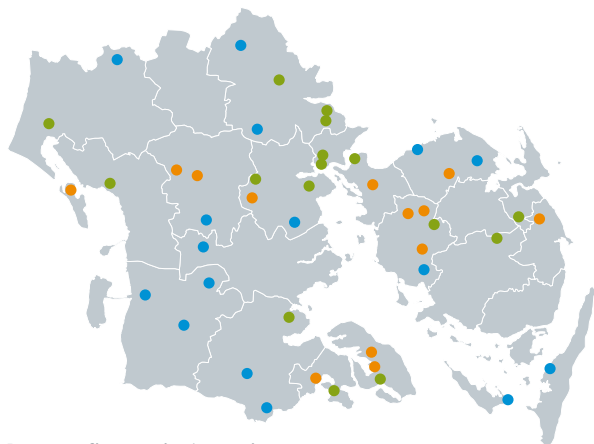
Det gælder for eksempel sammenhængen mellem ældreandel og husstandsindkomst, hvor sammenhængen er, at husstandsindkomsten falder i takt med at ældreandelen stiger. Det er ikke uventet. Men Skærbæk (Fredericia), Strib og Høruphav falder uden for det generelle mønster, idet de har en væsentlig højere husstandsindkomst end det skulle forventes i forhold til ældreandelen.

Et andet eksempel er sammenhængen mellem ældreandel og uddannelse, hvor det generelle mønster er, at uddannelsesgraden falder i takt med at ældreandelen stiger. Heller ikke dette er uventet. Men Rødding, Marstal, Gråsten, Augustenborg, Høruphav, Nordby og Strib har alle et væsentligt højere uddannelsesniveau end man skulle forvente i forhold til ældreandelen.

Når det gælder sammenhængen mellem husstandsindkomst og uddannelse danner Nordby og Marstal undtagelser med væsentligt lavere husstandsindkomst end man skulle forvente i forhold til uddannelsesniveauet.

Og Nordby og Marstal danner også undtagelser når det gælder sammenhængen mellem husstandstype og uddannelse, hvor de har et højere uddannelsesniveau end man skulle forvente i forhold til andelen af enlige u/børn.

Tolkningen af disse mønsterbrud kan være vanskelig, men måske handler det om, at herlighedsværdierne (byernes omgivelser) spiller en rolle, ikke mindst for relativt velhavende, veluddannede og modne borgere, som måske er blevet alene? Og så er der det fænomen, der også har vist sig i andre delanalyser, nemlig at byerne omkring Sønderborg har en tendens til at skille sig ud fra de generelle mønstre.

Demografi og socioøkonomi

- Stærkeste ressourcebase
- Gennemsnitlig ressourcebase
- Svageste ressourcebase

Med den høje grad af sammenhæng mellem de fire indikatorer er der udarbejdet en samlet vurdering af den demografiske og socioøkonomiske resourcebase for de enkelte byer. Det er sket ved at byerne er blevet rangordnet inden for hver af de fire indikatorer. Herefter er summen af deres placering i rækfølgen beregnet, og på basis af en rangordning af resultatet er byerne opdelt i tre kategorier: Stærkeste ressourcebase (grøn), gennemsnitlig ressourcebase (orange) og svageste ressourcebase (blå).

Når ressourcebasen sammenholdes med den samlede efterspørgsel efter byerne (fremgår også af tabellen) fremgår det, at der er et betydeligt sammenfald mellem de mest efterspurgte byer (og dermed også med et højt arbejdspladspotentiale) og byerne med den stærkeste ressourcebase. Sammenhængen genfindes omend mindre fremtrædende når det gælder byerne med medium hhv. lav efterspørgsel.

De mest markante mønsterbrydere er Bogense og Otterup, som begge er blandt de mest efterspurgte byer men som begge samtidigt er blandt byerne med den svageste demografiske og socioøkonomiske resourcegrundlag.

For Egtved, Give, Haarby, Nr. Aaby, Rudkøbing, Rødding, Vamdrup og Rudkøbing gælder, at de ligger en kategori bedre når det gælder efterspørgsel end når det gælder ressourcebasen.

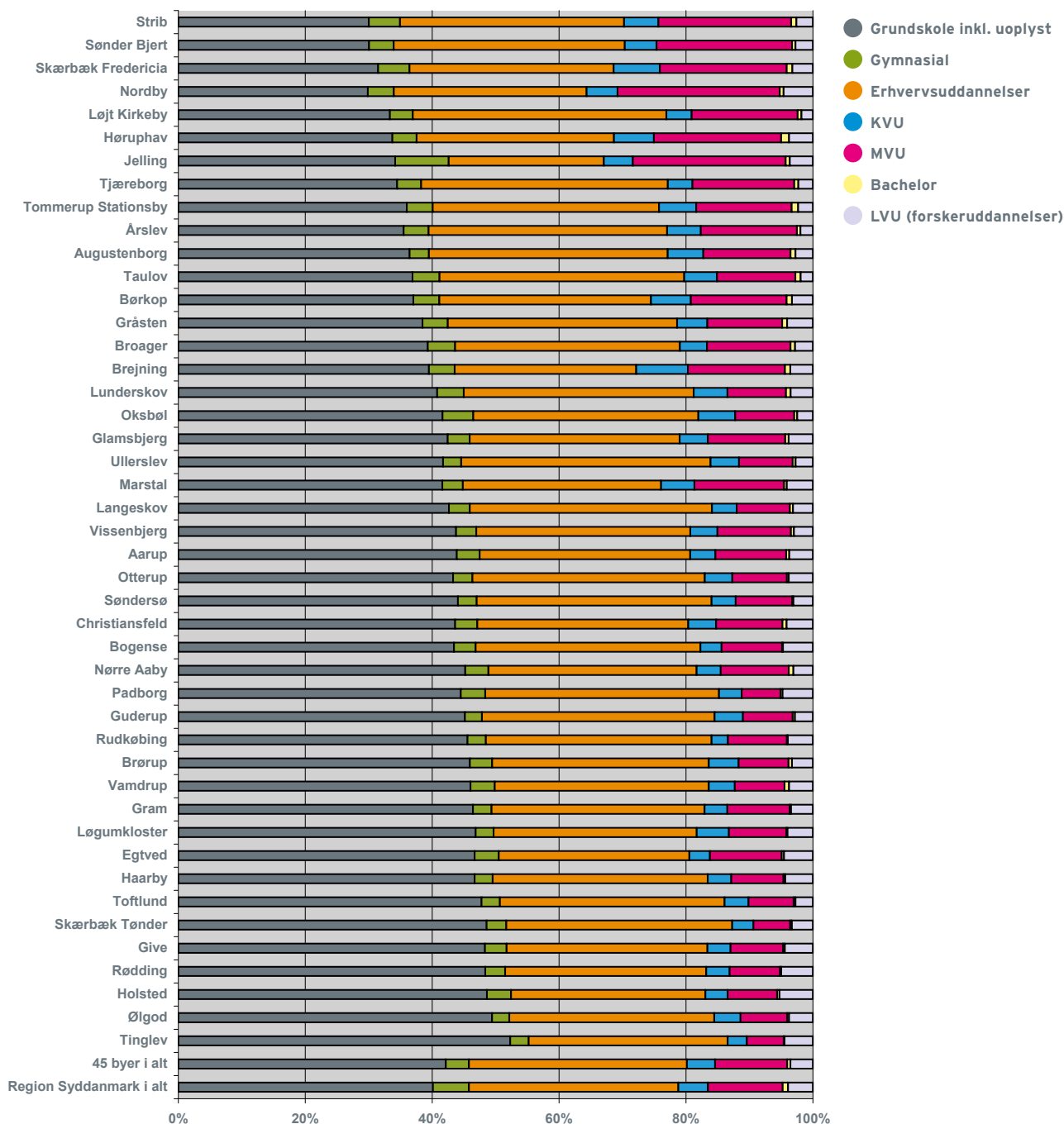
Det omvendte gør sig gældende for byerne Augustenborg, Broager, Brørup og Vissenbjerg.

På de følgende sider er uddannelsesfordeling, husstandstypfordeling og aldersfordeling vist i mere detaljeret form.

HOVED-RESULTATER

- Der er en meget høj grad af sammenhæng mellem uddannelsesniveau, husstandsindkomst, alder og husstandstype.
- Der er en høj grad af sammenhæng mellem demografiske og socioøkonomiske ressourcer og efterspørgslen efter byerne - og dermed også med tilgængeligheden til arbejdspladser (arbejdspladspotentialet). Det gælder ikke mindst for byerne med den stærkeste ressourcebase.
- Herlighedsværdierne spiller muligvis en vis rolle som bosætningsfaktor for især relativt velhavende, veluddannede og lidt ældre borgere.

Uddannelsesfordeling

Uddannelse

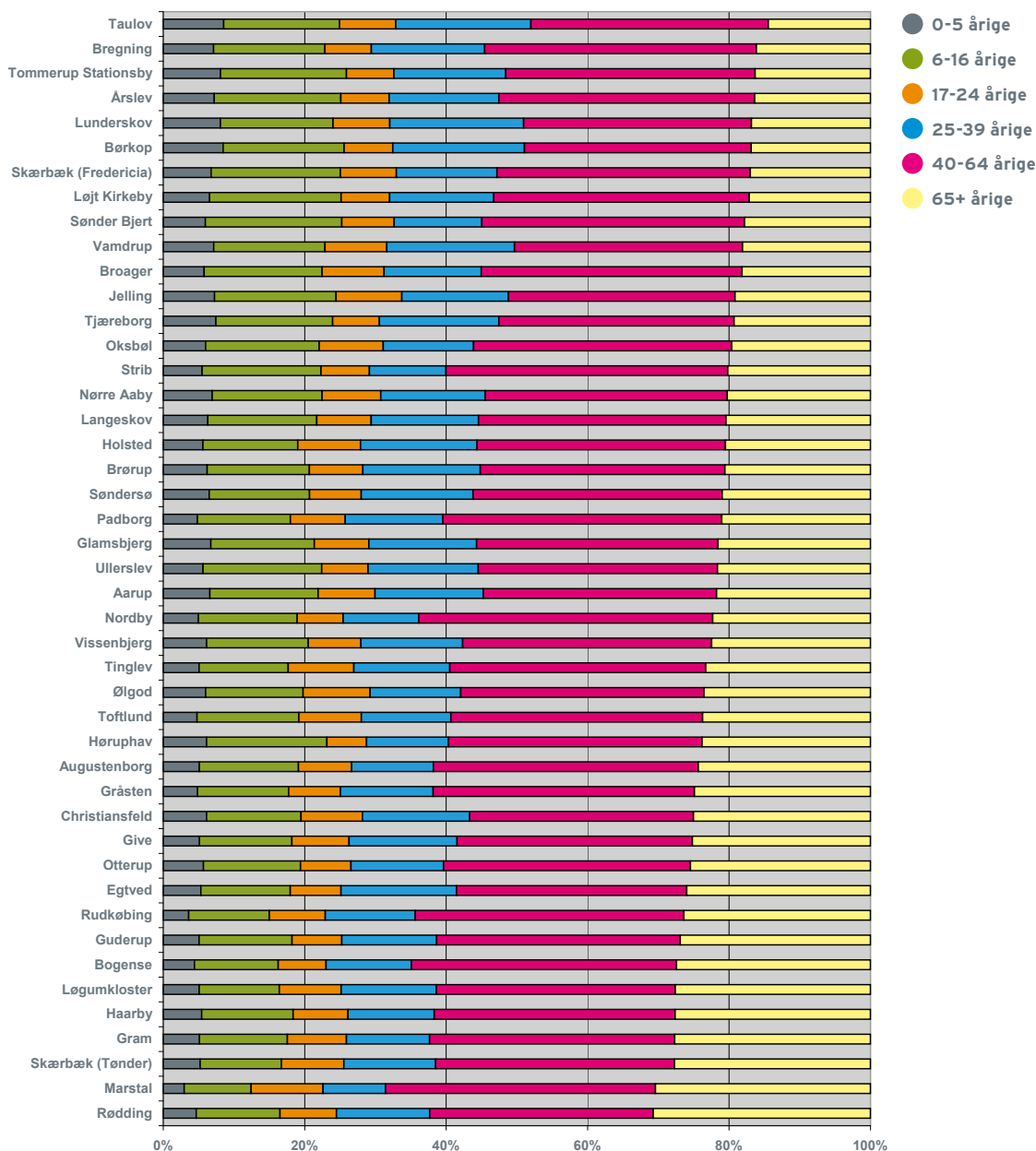
Fordelingen af højeste opnåede uddannelse fremgår af ovenstående tabel, hvor byerne er rangordnet i forhold til andelen af borgere på over 15 år, som har grundskole (el. "uoplyst") som højeste opnåede uddannelse, og er vist med de "mest uddannede" byer øverst og de "mindst uddannede" byer nederst.

Generelt er mønstret, at en høj andel med grundskole som højeste uddannelse ledsages af en lav andel med videregående

uddannelser og omvendt. Der er dog en række udsving fra dette mønster.

Eksempelvis ligger byer som Egtved, Christiansfeld, Marstal, Brejning, Jelling, Høruphav og Norby højt på videregående uddannelser i forhold til grundskole, mens byer som Løjt Kirkeby, Skærbæk (Tønder), Toftlund, Padborg, Langeskov og Ullerslev ligger relativt lavt.

Aldersfordeling

Alder

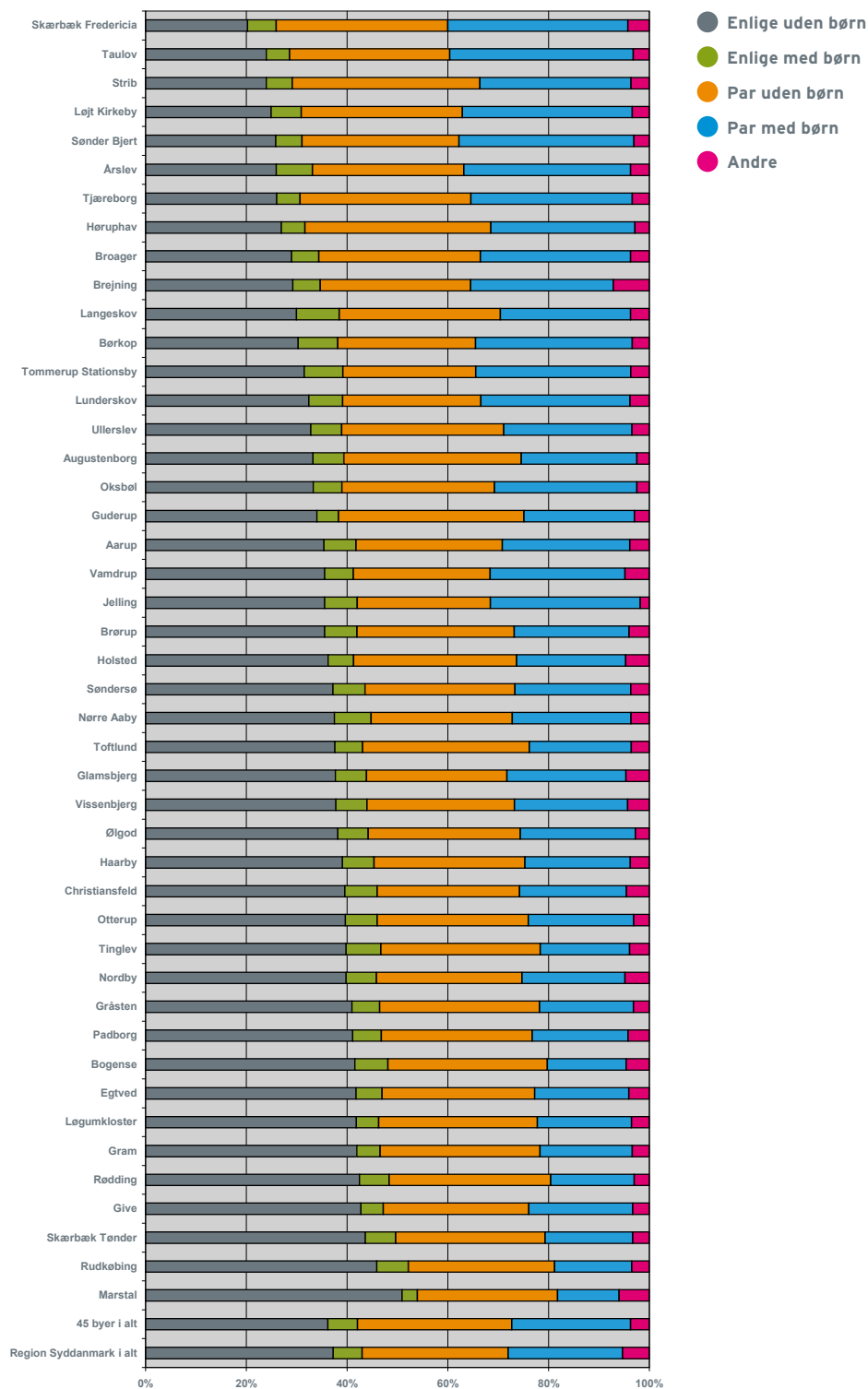
Aldersfordelingen fremgår af ovenstående tabel, hvor byerne er rangordnet i forhold til andelen af borgere på over 65 år, og er vist med de "yngste" byer øverst og de "ældste" byer nederst.

Generelt er mønstret, at en stor ældreandel ledsages af en lav børn- og ungeandel (0-25 årige), mens andelen af erhvervsaktive

(25-64 årige) er ret ens. Der er dog en række udsving fra dette mønster, ligesom der er udsving når det gælder sammensætningen inden for de to grupper.

Eksempelvis er de to skipperbyer Nordby og Marstal samt byer som Strib og Bregning forholdsmæssigt lidt mere midaldrende end de byer de ellers ligner i forhold til ældreandelen.

Husstandsfordeling

Husstandstyper

Fordelingen på husstandstyper fremgår af ovenstående tabel, hvor byerne er rangordnet i forhold til andelen af husstande med enlige uden børn. Fordelingen er vist med "familiebyerne" øverst og de mest "enlige" byer nederst.

Generelt er mønstret, at en stor andel af enlige uden børn ledsa-

ges af en lav andel af par med børn og omvendt. Der er dog en række udsving fra dette mønster.

Mest markant er den relativt høje andel par med børn i byer som for eksempel Give og Jelling, samt den relativt lave andel par med børn i byer som for eksempel Bogense, Toftlund, Guderup, Augustenborg, Langeskov og Strib.

JØRN DUUS: FREMtidENS LANDSBYER?

Som man ser

Langt hovedparten af alle danskere bor i store eller større byer, de fleste i forstæder - eller sovebyer, som de så rammende kaldes. Arbejdet foregår i dertil indrettede områder af byen (eller nabobyen), hvortil mange må bruge hele og halve timer for at nå frem og tilbage.

Alle ved eller mener at vide, hvad en landsby er. Den befinder sig "langt ude på landet", i naturen, hvor arbejde og fritid går i et og alle kender alle. Livet dér ligner livet på en gård i gode gamle dage. Sådan er det, siger man, og besøget i landsbyen afkræfter ikke antagelsen. Det står, set med storbyøjne, helt stille.

Midt imellem landsbyen og provinsbyen støder man så på noget, man af mangel på bedre må kalde "den mindre by". Her sker lidt mere, den kan ligne en miniudgave af provinsbyen, men er meget lettere at overskue. Så her kender alle nok også alle, og alle både bor og arbejder i byen. Man får let det indtryk, at den slags byer ligesom vender ryggen til det moderne liv, også fordi mange huse fortæller samme historie: Her bor mange ældre.

Hvor den gamle landsby er døende eller helt uddød, er de mindre byer måske fremtidens landsbyer? Dette spørgsmål skal forsøges besvaret i det følgende. Den gennemgående vinkling er bosætning, d.v.s. kunne tænkes at flytte til den slags små byer? Og hvorfor?

For en ordens skyld skal det også understreges, at det følgende er set gennem ét og kun ét par briller. Hvorfor det alene skal betragtes som et indspark i diskussionen om de små byers fremtid.

Geografi, geografi, geografi

Når man spørger ejendomsmæglere, hvilke tre faktorer, der betyder noget for hussalget, svarer de altid beliggenhed, beliggenhed, beliggenhed. Taler man om byer, gælder nøjagtig det samme, men ordet geografi er måske mere dækkende end beliggenhed.

Men hvad er geografi for en størrelse?

Begrebet har flere facetter. Der er tale om en hierarkisk beslutningsproces, når mennesker skal vælge bolig. Den er ikke rationel eller foregår efter et bestemt skema. Det er en "blandet landhandel", hvor de vigtigste valgkriterier næsten altid er:

1. Skal vi bo i en større by, en mindre by eller ude på landet?
2. Skal det være "by-liv" eller "forstad-liv"?
3. Hvor tæt skal vi have til gode trafikforbindelser?
4. Hvad forbinder vi med ordet natur?
5. Bor der i forvejen mennesker, der ligner os, det pågældende sted?

Skoler, børnehaver, ældrepleje o.s.v. indgår kun i beslutningen, hvis man har specielle behov for

"En klassisk dansk landsby er, som sagt, ikke mere en by, men en samling huse "ude på landet". Det centrum, byen engang havde, er muret til og består i bedste fald af en "døgner."

”Alle steder kan man få ”sol”, ofte med nye rør, pizzaer, discountvarer fra Netto, Fakta, Rema 1000, Aldi eller Lidl, og overalt finder man en ”AutoMester.”

offentlig service, for der er stort set institutioner overalt i landet – selvom der kan være længere til dem, hvis man vælger at bosætte sig ”helt ude på den blanke mark”.

Hvad så med indkøbsmuligheder, sport og kultur?

Svaret giver sig selv, når man har taget stilling til de fem spørgsmål ovenfor. Bor man i mindre byer eller på landet, men tæt på motorveje, behøver butikker, sportshaller eller kultursteder ikke ligge lige om hjørnet. Bor man derimod langt fra nem trafik, gælder det modsatte. Hvis man altså som de fleste har bil. Ikke-bil ejere besvarer de fem spørgsmål med den kendsgerning i baghovedet.

Prisen på boligen (eje eller leje) er selvfølgelig helt afgørende, men næsten alle mennesker har jo a priori et bestemt maximumbeløb, de kan eller vil bruge på bolig, og denne begrænsning optræder først, når man skal vælge helt konkret beliggenhed i det bestemte kvarter, særlige by eller speciel landlighed, man er nået frem til.

Helt overordnet betyder alt dette, at mennesker oversætter byernes egenskaber til fordele. Egenskaber er altid rationelle (antal indbyggere, % natur, antal butikker, etc.), medens fordele både er rationelle og emotionelle (indbyggernes livsstil, udsigt, kvarterets udseende, byens image, etc.).

Det betyder, at byens ”kommunikation” (i bredest tænkelige forstand) er af stor betydning. Alle byer og områder sender signaler til den besøgende. Signaler, der altid deler vandene. Byen er noget for nogen, men ikke for andre. (Byer, der vil være noget for alle, skal være meget store. Prøver mindre byer at være noget for alle, bliver de intet for ingen).

Hvad er en by?

Spørger man folk om forskellen på en by og en forstad, er svarene nogenlunde klare. En rigtig by skal have et ”følt” centrum og der må gerne bo og arbejde mennesker af mange slags i den. En forstad er derimod et villakvarter, et sted, man bruger i fritiden, et indkøbscenter er ikke af vejen, og sammensætningen af beboerne er mere homogen.

I takt med at de fleste mennesker bor i store eller større byer, flytter grænsen for, hvor lille en by kan være. En klassisk dansk landsby er, som sagt, ikke mere en by, men en samling huse ”ude på landet”. Det centrum, byen engang havde, er muret til og består i bedste fald af en ”døgner”.

Besøger man så de 45 byer, der skal behandles her, får man ikke noget ensartet billede af ”mindre danske byer”. Der er en del ”rigtige byer” med smalle krogede gader og et hyggeligt centrum, en slags miniudgaver af Kolding eller Aabenraa. Modsat kan man opleve byer, der kun består af enfamiliehuse, uden noget mærkbart centrum, forskellen til Kolding eller Sønderborgs forstæder er minimal. (Nogle af disse byer har mærkeligt nok skilte mod ”Centrum”). Endelig findes en del byer, som ikke rigtig kan finde ud af, om de er det ene eller andet, by eller forstad.

Der er selvfølgelig noget, der ”holder sammen” på de 45 byer. De er byer, hvor en bolig er lig med en villa. Der er stor overvægt af 60’er, og 70’er huse (ligesom alle andre steder, så dengang flyttede mange mennesker til de mindre byer). Kun i byer med meget store virksomheder findes etageejendomme.

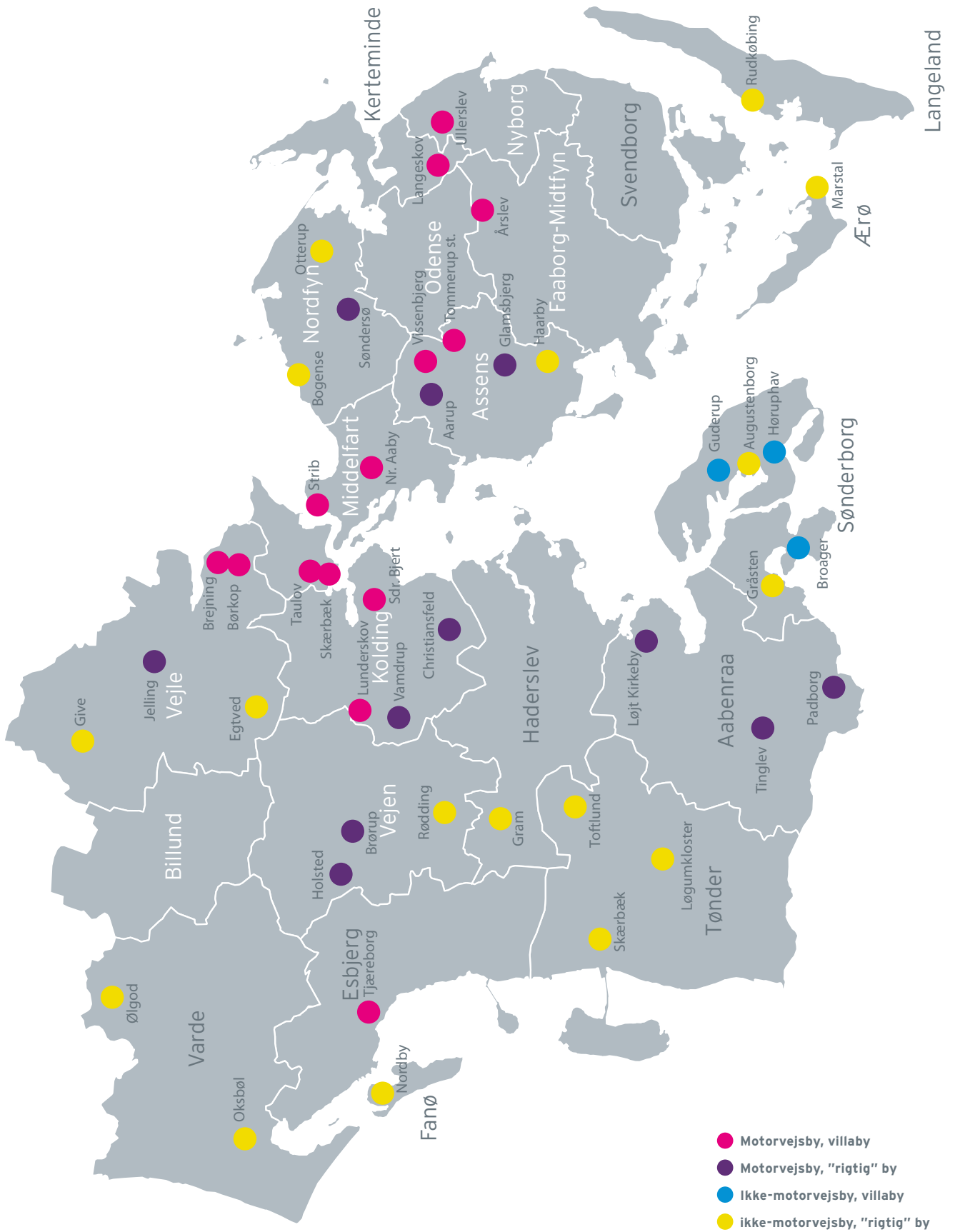
Alle byerne har sportsfaciliteter, der ofte er dimensioneret, som befandt man sig i en stor provinsby. Det er ikke bare ”hal” i ental, men Mindreby Hallerne. Alle steder kan man få ”sol”, ofte med nye rør, pizzaer, discountvarer fra Netto, Fakta, Rema 1000, Aldi eller Lidl, og overalt finder man en ”AutoMester”. (Foruden naturligvis en skole, børnehave, plejehjem, kirke, sognegård og hotel/kro/forsamlingshus).

Og så er det helt gennemgående træk, at naturen ligger endda meget tæt på, nærmest i gangafstand. Uanset om byen ligger ved vandet, tæt på en skov eller er omgivet af marker, er naturen altid nærværende og tydelig. ”Man kan trække vejret. Det er ikke som i de større byer”, kan man næsten høre folk sige. (Der er store forskelle fra by til by, og de kan endda måles og gøres op i %-er, men det ændrer ikke på den grundlæggende følelse af ”højt til himlen”).

Det gennemgående træk for alle byerne er således, at de signalerer ”sundhed”, ”kropslighed”, ”natur(lighed)”, ”udsyn” og ”ro” – værdier, man ikke sådan lige forbinder med den store by.

Men når det er sagt, skiller de 45 byer sig hurtigt ud i to ”bunker” efter, om de har et følt centrum eller ikke. Et centrum behøver ikke bestå af en masse butikker eller institutioner, selvom det ofte er tilfældet. Centrum er stedet, hvor byens indbyggere kan møde hinanden, måske er det dér, hvor de gamle smukke huse er, måske en park, en plads eller omkring en skole. (Det kan være en stor sportshal, men det vil de fleste mennesker anse for en tilsnigelse).

Eksempelvis har Broager ikke mange butikker, men et tydeligt (lidt ældre og smukt) centrum.

I Egtved henviser skiltet mod centrum til en lang, lige og bred vej med nye butikker, man befinder sig snarere i en forstad end en klassisk by (men by er det jo). I Høruphav er der ganske vist et par butikker, men centrum er væk, og vi befinder os i en ren forstad, en moderne villaby.

Med de sædvanlige modifikationer kan man opdele de 45 byer i "rigtige byer" og "villabyer". De første har et centrum, de sidste ikke, og man skal ikke befinde sig mange minutter i byen for at placere den i den ene eller anden "bunke". Den "rigtige by" er som sagt en miniudgave af provinsbyen, medens "villabyen" er en kopi af provinsbyens forstad - flyttet ud i naturen på et sted, der er afgrænset og derfor kan kaldes en by.

Moderne mennesker opfatter sandsynligvis begge slags byer som rigtige byer, fordi deres liv ikke er knyttet til én, men mange forskellige lokaliteter, bundet sammen af muligheden for at komme hurtigt ud og hjem.

Ud og hjem

I en region med arbejdspladsmagneter som Esbjerg, trekantområdet og Odense, spiller pendling en central rolle for de fleste

moderne mennesker. Pendling til og fra arbejdspladser og uddannelsessteder - og "pendling" til og fra indkøb, kultur eller sport.

Er man i den arbejdsdygtige alder, bliver en (eller to) biler en uomgængelig nødvendighed, hvis man bor i en af de mindre byer. En del af byerne er ganske vist også stationsbyer, men som hovedregel foregår al pendling og indkøb pr. bil, og jo bedre veje, desto nemmere bliver det hele.

Det betyder, at man med god mening kan opdele byerne i "motorvejsbyer" og "ikke motorvejsbyer". Fra de første må der helst ikke være mere end 10-15 minutter til motorvejen, medens de sidste må betragtes som noget mere isolerede i forhold til det moderne liv, som nem trafik er en uomgængelig del af.

Der er da også meget tydelige forskelle mellem motorvejsbyerne og resten. I tabellen nedenfor er foretaget en (subjektiv) opdeling i først "rigtige" byer/villabyer og dernæst i motorvejsbyer/ikke-motorvejsbyer (i tilfældig orden):

	MOTORVEJSBYER	IKKE-MOTORVEJSBYER
"RIGTIGE" BYER	Aarup Glamsbjerg Søndersø Jelling Vamdrup Brørup Holsted Padborg Tinglev Løjt Kirkeby Christiansfeld	Bogense Otterup Haarby Rudkøbing Marstal Ølgod Oksbøl Nordby Skærbæk (T) Løgumkloster Toftlund Gram Rødding Give Egtved Gråsten* Augustenborg*
VILLABYER	Ullerslev Langeskov Årslev Tommerup St. Vissenbjerg Nr.Aaby Strib Brejning Børkop Taulov Skærbæk (F) Sdr. Bjert Lunderskov Tjæreborg	Broager* Guderup* Høruphav*

* Med anlæggelsen af Motorvejen Kilelev-Sønderborg skal disse fem byer flyttes til motorvejsbyer, som de i øvrigt i forvejen har meget til fælles med.

	MOTORVEJSBY OG VILLABY	MOTORVEJSBY OG "RIGTIG" BY	IKKE-MOTORVEJSBY OG "RIGTIG" BY
BOSÆTNING	Grøn	Orange	Blå
HANDEL	Blå	Orange	Grøn
NATUR	Orange	Blå	Orange
RESSOURCER	Grøn	Orange	Blå
ARBEJDSPLADS- BALANCE	Blå	Grøn	Grøn

Hvis man trækker på data fra Byanalysen, får man følgende billede, (hvor grøn="stærk", orange="middel" og blå="svag", og hvor villabyer/ikke-motorvejsbyer er udeladt, da de jo er forsvundet om få år).

Der er, som det ses, tydelige forskelle mellem disse tre bytyper. Man kan meget præcist konkludere

- at villabyer har større tiltrækning end "rigtige" byer
- at motorvejsbyer har større tiltrækning end ikke-motorvejsbyer
- og at "rigtige" byer først og fremmest er handels- og erhvervsbyer og på en måde er "sig selv nok" (større ind- end udpendling).

Sove- eller villabyen vinder, fordi den ligner vilkvarteret i den større by. Her erstatter naturen, "det sunde" og "det nære" de ulemper, der også følger med at bo i den større by - grumt natteliv, vold, stoffer, "dårlige" kammerater, mærkelige fristelser og flimrende livsformer.

Den klassiske, "rigtige" mindre by har derimod problemer, især hvis den befinder sig et stykke fra en motorvej. Den bliver let set som en minikopi af provinsbyerne. Butikker, kultur og byliv kan virke en anelse ude af tid, måske noget for gamle mennesker eller folk, der lever i det stille, men for den moderne børnefamilie er den ikke fristende. Både geografisk og mentalt befinder den sig i en lidt forkert tidslomme.

Og det er synd, for mange af disse byer er meget, meget behagelige at færdes i. De har ofte smukke bygninger, gaderne er ikke retlinede, der findes overraskelser overalt og bestemt muligheder for gode fællesskaber - bl.a. fordi

de alle har et markeret og som regel også markant centrum. Flere af dem er da også yndede turistbyer. Der er en særlig "kultur" her, som der burde hægges om. (Centrum er Gud!). Mange af dem burde kunne tiltrække især ressourcestærke akademikere i den "bløde" ende. Men de gør jo ikke meget væsen af sig, er ikke på danskernes mentale landkort. De holdes dårligt nok ved lige, og de fortæller i hvert fald ikke omverdenen, at nok ligger de langt fra alfarvej, men så er det heller ikke værre. Kun Ølgod og Marstal har mere end 30 minutter til nærmeste større by. (Når eksempelvis Christiansfeld, Rudkøbing, Marstal, Gråsten og Augustenborg er populære turistbyer, hvorfor kan de så ikke tiltrække ressourcestærke beboere?).

Natur og naturlighed

Al forskning viser, at "natur" er det vigtigste kriterium for bosættelse. Når folk vel at mærke selv skal svare.

Ser man derimod på, hvordan befolkningen rent faktisk handler, bliver svaret et andet - nemlig convenience. Det skal, som vi viste ovenfor, være let at komme til og fra byen, helst på motorveje.

Men når det er sagt, spiller naturen en helt afgørende rolle, uanset hvilken slags natur, man kan komme i tanke om. I de store byer er lejligheder med udsigt over vand eller en park altid de dyreste. Ikke nødvendigvis, fordi der er for få af dem, men på grund af udsigten. I villa-

"Alle byerne har sportsfaciliteter, der ofte er dimensioneret, som befandt man sig i en stor provinsby. Det er ikke bare "hal" i ental, men Mindreby Hallerne."

“Egenskaber er altid rationelle (antal indbyggere, % natur, antal butikker, etc.), medens fordele både er rationelle og emotionelle (indbyggernes livsstil, udsigt, kvarterets udseende, byens image, etc.).”

kvarterer bliver de yderste grunde med marker som nabo altid solgt først. I de små byer gælder præcist det samme, men her spiller det nok en lidt mindre rolle, fordi naturen - som sagt - ligger i gangafstand fra ethvert hus.

Det påstås ofte, at natur især betyder noget for de velbjergede, men det er ikke sandt. Natur betyder meget for alle (efter convenience). De velbjergede har bare råd til at betale for ekstraordinær natur, hvad rigmands-enklaverne Strib, Brejning, Sdr.Bjert og Høruphav er glimrende eksempler på.

Hvis man som fremmed besøger eksempelvis Taulov, kan man kun se enfamiliehuse omgivet af industriområder, motorveje, jernbanespor, men bestemt ikke noget natur. Sådan opleves det bare ikke af beboerne i byen, for mod nord ligger Spang Ådal og mod syd Kolding Fjord (med Skærbækværket som markant kulisser, men det ser kun den besøgende). Naturen er der, men ikke på den ekstraordinære måde, der er tilfældet andre steder.

“Hvorfor bor du i Mindreby?”, er nok ikke et unormalt spørgsmål til de tusinder, der har valgt denne boform. “På grund af naturen”, svarer de fleste sikkert, “og så er livet her dejligt overskueligt”. Ingen ville svare, at Mindreby ligger så dejligt tæt på motorvejen.

De sociale motiver er natur, overskuelighed, sundhed og ro. Det pragmatiske motiv er convenience. Og det er der ingen modsætninger i. Der er tale om både-og.

Andre mennesker

Det er et faktum, at moderne mennesker i stigende grad flytter hen, hvor der bor mennesker som dem selv. Det vil sige med nogenlunde samme livsstil. Det gælder i udpræget grad i storby- og villakvarterer, men også de mindre byer bærer tydeligt præg af tendensen.

Nu er det vel kun de færreste, der banker på hos deres måske kommende naboer for at se, hvem de er. Men mindre kan også gøre det. Husets og/eller byens “stil” er temmelig afslørende. Eksempelvis er det svært at forestille sig, at en gymnasielærer finder Padborg tiltrækkende. Han vil foretrække Løjt Kirkeby, Broager eller måske Gråsten. En trucker vil derimod føle sig meget fint hjemme i samme Padborg, medens Løgumkloster nok vil være en anelse for træls. Og så videre.

Den mest signifikante livsstilsopdeling sker mellem “moderne” og “traditionelle” mennesker. Moderne mennesker er veluddannede,

holder af byliv, har et mangfoldigt forbrug, er internationale og ikke nervøse for forandringer. Traditionelle har det modsat. Groft sagt.

Ved at se på de forskellige byers “livsstil” kan man uden stort besvær placere dem på akse moderne-traditionel. Man kan stort set konkludere, at motorvejsbyer/villabyer er moderne, medens resten må betragtes som traditionelle, enkelte endda meget. Der er undtagelser, f.eks. Høruphav, der forekommer ret moderne, og Ullerslev, som slet ikke gør det.

De “rigtige” byer virker stort set traditionelle og vil tiltrække livsstilsformer derefter - hvis de ikke kommer ind på danskernes mentale landkort. Men der er absolut ikke noget problem i at tiltrække mere traditionelle livsformer, sådan er det jo også med visse kvarterer i de større byer. Problemet opstår først, hvis et stort flertal af disse traditionelle indbyggere er meget gamle, lever på overførselsindkomst eller på anden måde mangler ressourcer. Så vil byen sygne hen. Har byen derimod mod på forandringer og modernitet, bliver der tale om udvikling i stedet for afvikling. Oksbøl og Gråsten er gode eksempler på en sådan igangværende udvikling. Gram og til dels Toftlund virker derimod en anelse “nedbøjede” og uden megen selvtillid.

Er der noget at komme efter?

Der bor rundt regnet 125.000 mennesker i de mindre byer, der er med her, en betragtelig del af Region Syddanmarks befolkning. Alle som en har de valgt at bo der aldeles frivilligt, (en del måske med passende skelen til boligpriserne, men det ændrer ikke noget).

De har valgt den store by og provinsbyen fra (undskyld Bogense, Rudkøbing og Marstal). De har heller ikke følt sig fristet af at bo ude på landet, i en landsby eller på den blanke mark.

De er en slags “afvigere”. De har taget den lille sidevej i stedet for hovedvejen, som befolkes af mennesker, der vil bo i storbyer, leve hektisk, dyrke karriere, have en fritid med stor mangfoldighed og hurtig adgang til byliv og kultur.

Hvad er det for værdier, der er på spil? Og hvem er målgruppen?

Det er sandsynligvis tale om mennesker, der kan sige ja til en stor del af følgende udsagn:

- Det er dejligt at bo et sted, der er overskueligt og “menneskeligt”.
- Det er skønt at “komme hjem til” en mindre by end en forstad, for dér slapper man rigtigt af.

- Det er vigtigt at leve et sundt liv, og det gør man bedst i pagt med naturen.
- Sport, idræt og al slags kropslighed spiller en afgørende rolle i livet og kan samle hele familien.
- I den mindre by er der meget bedre muligheder for alle slags fællesskaber.
- Småt er godt - skoler, foreninger, sportsklubber, plejehjem, etc.
- Det kan være farligt og fristende for børn og unge at leve i den store by. I den mindre by får de sundere interesser.
- Hvis man lever et hektisk arbejdsliv, har man behov for ro i fritiden.
- Hellere langt til butikker end langt til natur.
- Naturen er ikke et glansbillede. Den er til for at bruges - jagt, fiskeri, jogging, cykling, sejlsport, svømning, gåture.
- Det er ikke svært at finde åndsfæller i den mindre by.
- Familien er centrum for et godt liv.
- Man skal ikke bruge for mange penge på at bo.

Alt dette kan oversættes til de fordele, man kan forbinde med de mindre byer. De er diskriminerende i den forstand, at mange mennesker ville sige "nej" til de fleste af udsagnene, og derfor også nej til at bosætte sig i den slags byer.

Og det er vigtigt. Hvis byerne skal have en præcis placering på det moderne menneskes hjernebark, skal de sende klare signaler om, hvad de kan og dermed ikke kan.

De bliver på en måde den mindste størrelse byer, der kan anses for attraktiv for (visse) moderne mennesker. Byen vil, når den er bedst, blive fremtidens "landsby". (Igen undskyld til Bogense, Rudkøbing og Marstal, som har en anden selvfølelse, men ikke desto mindre er - store landsbyer).

Skulle man finde essensen af det hele, altså den mindre by udtrykt i en enkelt sætning, kunne den lyde

MINDREBY Det sunde liv

Det lyder banalt og er det også. Men "det sunde liv" skal forstås i alle de aspekter, der er beskrevet af udsagnene ovenfor. Og så trækker det ikke nedad, at netop begrebet "sundhed" i den grad er en hoveddagsorden for alle moderne mennesker anno 2011.

Og 2021, skulle jeg mene.

“Alle byer og områder sender signaler til den besøgende. Signaler, der altid deler vandene. Byen er noget for nogen, men ikke for andre.”

Jørn Duus Hansen
Foto: Bax Lindhardt/Scanpix

JØRN DUUS

Livsstilsanalytiker og tekstforfatter Jørn Duus Hansen er født 1944 og har været i reklamebranchen siden 1972. Han har medvirket i TV-programmerne "Må vi se?" og "Kender du typen?". Jørn Duus Hansen har skrevet utallige artikler, kronikker og indlæg i medierne.

HÅNDBOG I UDVIKLINGSSTRATEGIER

- HVORDAN PLANLÆGGER MAN FOR FREMTIDEN?

Region Syddanmark har de sidste år arbejdet med at kortlægge kvaliteter og potentialer i regionens byer, både i de store og i de mindre bysamfund. I kortlægningen sammenlignes bysamfundene i forhold til indbyggere, arbejdspladser, arbejdskraft, service, erhverv, tilgængelighed, rekreativ natur mv. Kortlægningen kan bruges til at identificere muligheder og udfordringer, sammenligne på tværs, beskrive status og pege på udviklingsmuligheder.

I den virkelige verden sker der imidlertid ændringer i rammevilkårene for byernes udvikling. De kan være mere eller mindre radikale eller forudsigelige, men fælles for dem er, at de skaber forandring og dermed stiller krav til ændringer i den måde, man forstår byernes potentialer og angriber byernes udvikling fra en planlægningsmæssig synsvinkel.

Det kan altså være vigtigt at supplere og udvide kortlægningen med en strategi for, hvordan ændrede betingelser håndteres, skabes, udnyttes eller - i værste fald - hvordan bysamfundet kan modstå ændringer uden radikale udsving.

Derfor har Region Syddanmark i samarbejde med Vejen Kommune og borgerne i Rødding gennemført et pilotprojekt om udarbejdelse af en udviklingsstrategi for Rødding. Pilotprojektet har haft til formål at sætte ord og konkrete handlinger på, hvordan ændrede betingelser håndteres eller skabes. Håndbogen har karakter af en række gode råd, der bygger på en erfaringsopsamling fra pilotprojektet suppleret med erfaringer fra lignende projekter i andre bysamfund.

Andre byer kan have andre udfordringer end Rødding, men principperne for udarbejdelsen af en udviklingsstrategi er de samme.

Bemærk at håndbogen ikke er en kogeboek over hvordan man konkret laver en udviklingsstrategi, for fremgangsmåden afhænger altid af de konkrete forudsætninger i hvert enkelt tilfælde.

Ofte vil der dog være tale om et forløb med 2-3 workshops som faciliteres af professionelle proceskonsulenter.

HVEM HENVENDER HÅNDBOGEN SIG TIL?

Håndbogen henvender sig primært til kommunale planlæggere, som arbejder med 'ikke-kommunale' strategier. Når vi i denne sammenhæng taler om 'ikke-kommunale' udviklingsstrategier, drejer det sig om strategier, der typisk initieres af en kommune, men som udføres på vegne af en anden enhed - ofte en by og dens borgere, organisationer, erhvervsliv og øvrige interessenter - med det overordnede formål at skabe eller anspore til forandring. Det skaber særlige udfordringer omkring overdragelse, ejerskab, identitet, organisation og økonomi.

HVAD ER EN UDVIKLINGSSTRATEGI?

En strategi er en måde at fastlægge og beskrive visioner, mål, indsatsområder og projekter. En strategi beskriver et fælles verdensbillede - helheder og sammenhænge - så de personer, der skal realisere strategien, nemt kan arbejde i fællesskab og gå i samme retning. Strategien placerer sig således midt i mellem overordnede analyser og fysisk planlægning på den ene side og konkrete projekter på den anden. I byudviklingssammenhænge vil strategier dog ofte udmøntes i konkrete projekter.

En strategi kan også beskrives som en systematisk mulighed for at påvirke andre sammenhænge. Derfor skal den ikke kun handle om projekter, man umiddelbart selv kan realisere; det er også vigtigt at give plads til andre projekter end dem, som ikke ligger inden for umiddelbar rækkevidde eller som kan opfattes som urealistiske nu og her.

En strategi kræver beslutninger og prioriteringer. Den kræver, at strategiens ejere sorterer i, hvad de vil. Det udelukker dog ikke, at en strategi også afslører forskelligheder og uenigheder - og det må den gerne, så længe den fælles retning er klar.

En god strategi giver et klart billede af, hvem ejerne er - både over for ejerne selv og i forhold til omverdenen og dem der skal indgå i den virkelighed, strategien omfatter. Det kan f.eks. være tilflyttere, virksomheder, myndigheder, investorer mv.

En strategi kan nemlig bruges til at skaffe penge til forandring. Når der foreligger et dokument, der beskriver og dokumenterer tanker, ideer og arbejdsopgaver, bliver det nemmere at søge midler udefra. Det gælder f.eks. landdistriktsmidler. Strategien beskriver i denne sammenhæng den vare, et bysamfund har at sælge. På den måde kan den opfattes som nøglen til den ønskede udvikling. Desuden er strategien, for så vidt den vedtages politisk og dermed får status af et politisk udsagn, også et tilsagn fra politikerne om velvillighed overfor realiseringen. Den forpligter beslutningstagerne og ejerne. Det til trods er det dog vigtigt at holde for øje, at strategien i sig selv - uanset at den er udtryk for et fælles ejerskab, ikke i sig selv er en garanteret løftestang for finansiering.

Men - for der findes et "men". En strategi er ikke et endegyldigt dokument, der kan sikre at udviklingen bliver på den ønskede måde. Dertil er virkeligheden alt for dynamisk og uforudsigelig. Strategien er et middel og et værktøj, der kan bruges til at arbejde for den ønskede udvikling; og bruges til at prioritere indsatser. Derfor skal en strategi evalueres og ajourføres undervejs eller med jævne mellemrum, så den hele tiden er tilpasset virkeligheden og det aktuelle verdensbillede.

“En strategi beskriver et fælles verdensbillede, der kræver – men også tilbyder – ejerskab, beslutning dygtighed og evne til at prioritere.”

HÅNDBOGENS OPBYGNING

Håndbogen beskriver først og fremmest et typisk procesforløb, der kan opfattes som en generel model for strategiudviklingsprocesser. Modellen beskriver en gentaget proces, hvor 4 centrale spørgsmål til stadighed skal besvares. Dermed er modellen ikke begrænset til én bestemt case, men kan benyttes som et generelt princip.

Det forløb, der beskrives i håndbogen, beskriver nogle af de vigtigste brikker i det puslespil, der udgør processen frem mod en strategi. Der findes givetvis andre måder at anskue denne proces på, men her har vi valgt dette fokus, da det kan fungere som en enkelt skabelon til at angribe en ofte kompleks situation.

DEN TYPISKE PROCES

Hvordan gribes det samlede forløb an?

Den typiske proces eksisterer ikke. Men det betyder ikke, at det er umuligt at identificere et antal fællestræk ved strategiudviklingsprocesser:

- Processen vil ofte indebære en løbende fokusering hen mod en konkret handlings- eller indsatsplan og efterfølgende realisering.
- Ved processens opstart vil forløbet ofte være kendt i hovedtræk, men ikke nødvendigvis i detaljer.
- Processen vil ofte omfatte flere faser, som hver især er kendetegnet ved dels en bredere undersøgelse, brainstorm eller bearbejdning, dels et beslutningsmoment, hvor der på baggrund af den foregående proces dannes et mere detaljeret overblik over næste fase.
- Processen vil altid være kendetegnet ved fokusering på lokal forankring gennem inddragelse af og samarbejde med de lokale aktører.

Processen vil derfor i almindelighed være kendetegnet ved et antal 'kritiske' tidspunkter, hvor der er behov for at standse op og tænke sig om en ekstra gang for at sikre sig at målet nås. Disse 'kritiske' tidspunkter vil typisk udgøre processens milepæle - tidspunkter, hvor endemålet kan optimeres og revideres, hvor der er anledning til at korrigere og detaljere programmet for den videre

proces, og hvor der foretages en evaluering og en beslutning, der har til formål at sikre fremdrift i arbejdet hen mod et mål.

De fire centrale spørgsmål, der skal besvares på disse 'kritiske' tidspunkter, er:

- Hvorfor? Hvad er formålet med udviklingsstrategien og med den proces, der skal gennemløbes? Hvad skal strategien føre til?
- Hvem? Hvilke aktører skal involveres i arbejdet med udviklingsstrategien?
- Hvad? Hvilke muligheder er der? Hvad skal strategien handle om og hvor (store) er mulighederne for at påvirke omgivelserne?
- Hvordan? Hvordan skal forløbet organiseres, og hvordan skal strategien realiseres?

Ved hvert af de 'kritiske' tidspunkter udgør svaret på de 4 spørgsmål dels en opsamling/evaluering af det hidtidige forløb og dels en revision af det kommende forløb.

FOKUS - LØBENDE INDSNÆVRING

Undervejs i processen øges fokus - mulighedsfeltet indsnævres løbende, og målformuleringen bliver stadig skarpere. Dette sker i en iterativ - eller gentaget - proces, hvor udvidelse (fx idéudvikling på et borgermøde) og indsnævring af mulighederne (fx en beslutning i en styregruppe) afveksler hinanden. Dette kan ske i ét enkelt trin, eller processen kan bestå af mange faser. Det er principielt underordnet.

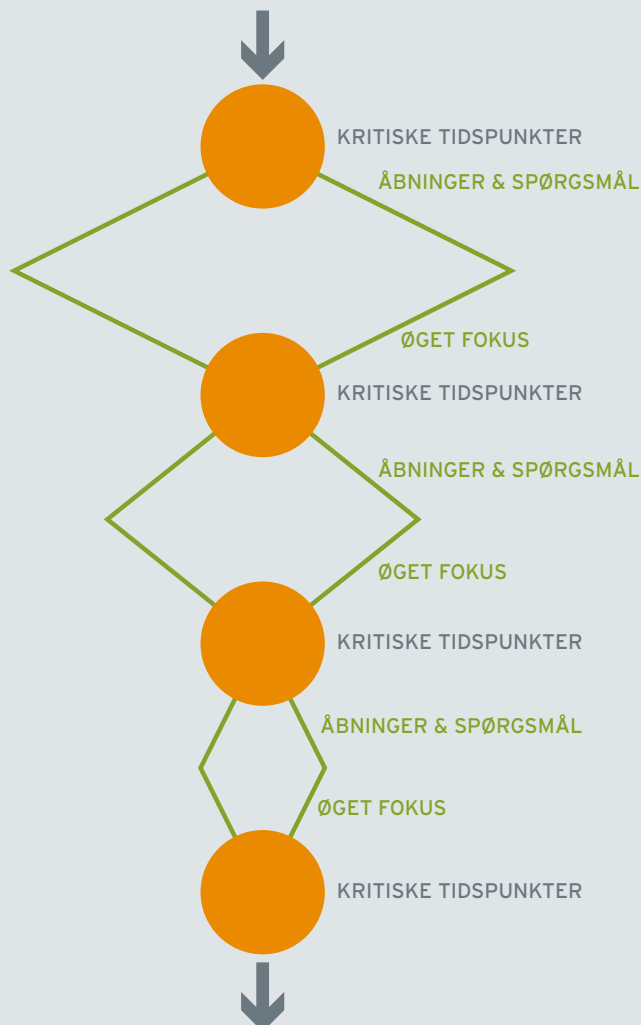
ÅBNINGER - DE KRITISKE TIDSPUNKTER

Beslutningsmomenterne - altså 'indsnævringerne' i diagrammet nedenfor - er kritiske tidspunkter i processen, idet de er afgørende for processens fremdrift. Her træffes de beslutninger, der kan styre og sætte rammerne for den videre proces.

Det første (og ofte mest) kritiske tidspunkt er, når opgaven opstår. Her er svaret på de fire spørgsmål aktivt medvirkende til at processen får sin indledende form:

- HVORFOR igangsætter vi arbejdet? Hvad vil vi opnå? Hvilken type strategi er der tale om?
- HVEM kan tænke nyt? Hvem kan udføre? Hvem kan sikre strategiens succes? Hvem bør være en del af organisationen fra starten? Hvem kan bidrage til lokal forankring?
- HVAD skal der gøres og i hvilken rækkefølge?
- HVORDAN inddrages de rette personer på de rette tidspunkter?

Det er vigtigt med en procesplan fra starten. Derved sikres det, at man første gang får stillet de rette spørgsmål - og uden en plan har man ikke et bevidst forhold til, hvornår den bør ændres.

SPØRGSMÅL - EN ITERATIV TILGANG

De fire nævnte nøglespørgsmål gentages i nye variationer ved hvert af de kritiske tidspunkter - heri består iterationen eller gentagelsen. Iterationen kan også beskrives som en bestræbelse på at se strategien fra flere sider - og af flere omgange som vist i diagrammet.

HVORFOR?

- **Kom under overfladen - gør strategien nødvendig.** Find ind til problemets art og kerne.
- **Afliv myterne - se tingene udefra.** Vær nøgtern i vurderingen af egne evner og attraktionsværdi.

Hvad skal strategien kunne? Hvad er dens formål? Det er centrale spørgsmål, der skal stilles løbende - al den stund, at strategien ikke nødvendigvis initieres af de personer eller den instans, der skal realisere den. Derfor må strategiens formål defineres og beskrives løbende - og gerne i samspil med de personer, der skal realisere den.

Som facilitator af processen er udfordringen at søge bag om deltagerens umiddelbare ønsker og idéer. Et formål er ikke det samme som en anledning - der skal være en indre nødvendighed. Man laver ikke strategien, fordi en lovgivning siger, at man skal, fordi der er midler til det eller fordi nogle har udtrykt ønske om det. Man laver den, fordi man ønsker at fremme en sag, fordi man ønsker at gøre noget ved nogle uheldige omstændigheder eller fordi man ønsker at udnytte en heldig udvikling.

Der findes ofte mange ideer til projekter, men ikke så mange bud på den overordnede vision og strategi. En måde at trænge om bag de umiddelbare ønsker og problemer er, at arbejdet med strategien tilrettelægges nedefra og op - hvor man tager udgangspunkt i de konkrete projektideer og ønsker og bevæger sig 'opad' mod en egentlig strategi for realiseringen af de pågældende ønsker. Hvorfor er projektet vigtigt? Hvem skal inddrages, hvorfor og hvordan? Hvad sker der, når projektet er realiseret?

Der kan også være et behov for at analysere sig frem. Hvad er den bagvedliggende motivation for ønsket om at arbejde med en udviklingsstrategi? Hvorfor vil I have udvikling? Ofte vil svaret være formuleret som problemer, udfordringer og/eller trusler. I stedet for at fokusere på dem som barrierer, kan vi vælge at se dem som en drivkraft. Kig bag om problematikken, og brug den som vejen ind til kernen. For at svare, kan det ofte være nødvendigt at komme op i de højere luftlag - at abstrahere fra de specifikke lokale udfordringer og anskue dem i et større samfunds- eller skalamæssigt perspektiv, førend man atter konkretiserer.

En faldgrube i formuleringen af formålet med udviklingsstrategien er at forfalde til flokler. Fx at byen har særlige potentialer i en fantastisk natur lige rundt om hjørnet, plads til omdannelse af nedlagte landbrug til små iværksættervirksomheder og masser af muligheder for spændende butikker. De fleste byer kan beskrives som verdens navle - men i forhold til hvad? Det handler

altså om at være specifik og unik. Og at erkende, at arbejdet med strategien også handler om at aflive myter og om at skabe baggrunden for en ny selvopfattelse i byen. Her vil et udefrakommende blik ofte være mere nøgternt og uden den store forståelsesmæssige ballast, der stammer fra et langt liv levet lokalt. En kombination af et indefrakommende og et udefrakommende blik kan ofte lede til en både realistisk og potentialebaseret forståelse af byen.

HVEM?

- **Udpeg deltagerkredsen i forhold til strategiens formål.** Handler forløbet primært om mental forandring eller fysisk forandring – om demokratiprocesser eller effektiv management af en given forandringssituation?
- **Opnå både forandring og realisering – folk kan noget forskelligt.** De personer, der får gode ideer er ikke nødvendigvis dem, der bedst kan udføre dem.
- **Rekruttering kræver motivation – hvad er der at hente for mig?** Gør problemstillingerne vedkommende ved både at appellere til egoisten (hvad kan jeg personligt få ud af, at deltage) og altruisten (hvordan kan jeg hjælpe i en større sammenhæng, der giver mening).

Indholdet i strategien er vigtigt, men organisationen omkring den er afgørende for, om strategien kan realiseres. Det er vigtigt at besætte rollerne i processen - gerne på et tidligt tidspunkt. En faldgrube er at isolere fokus til rekruttering af deltagere til selve strategiuudviklingen. For hvad sker der, når alle er gået hjem? Hvem skal realisere strategien?

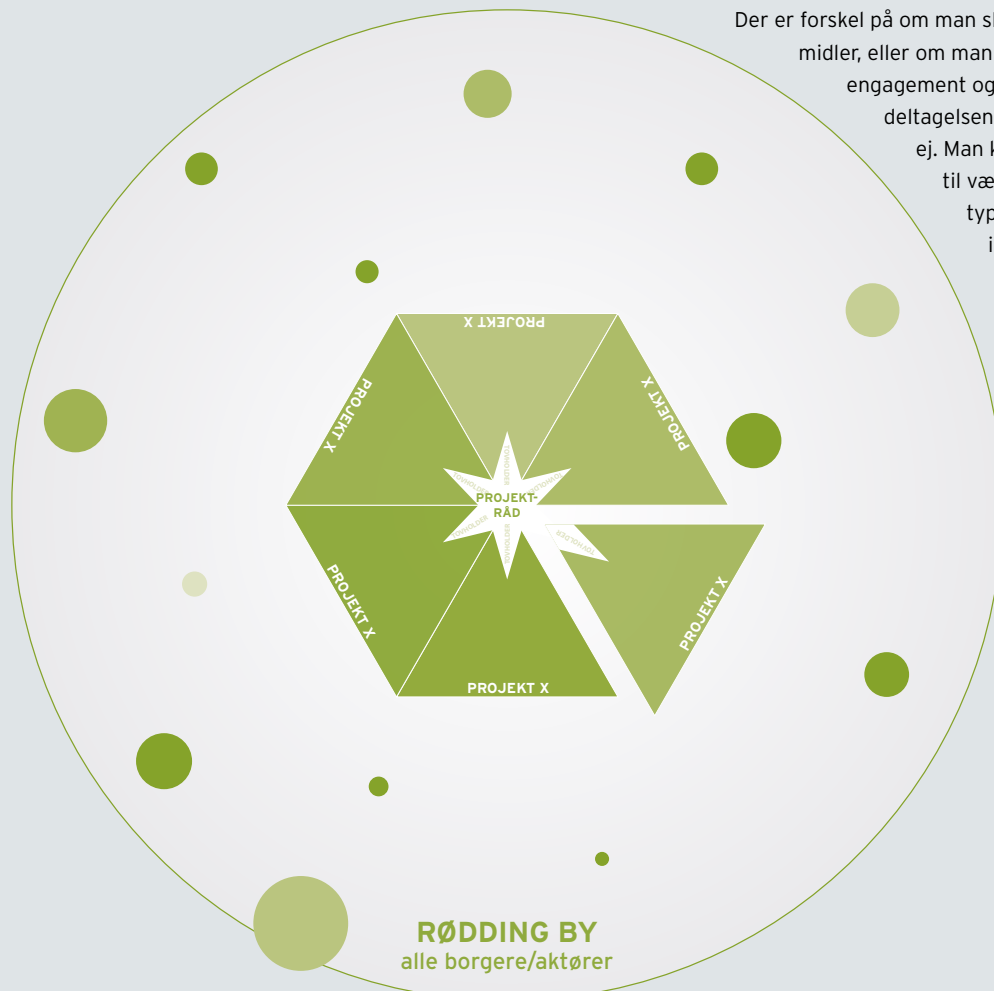
Organisationen omkring strategien bør sammensættes, så der er repræsenteret flere niveauer i et vist hierarki. For hvert projekt bør der eksempelvis nedsættes en projektgruppe og fra hver projektgruppe en koordinator og en "medløber" fra kommunen, der sikrer kontakt og kontinuitet i forhold til kommunen.

Rekruttering

Ved udarbejdelsen af en udviklingsstrategi findes der typisk mange aktører, som kan inddrages i arbejdet. Der er beboere, foreninger, virksomheder, investorer, pensionister, kloge folk, dyrevenner, højskoleforstandere, erhvervsfolk, håndværkere og chauffører. Der er også dem, der gennem deres job har et ansvar for at "der kommer noget ud af det hele". For blot at nævne nogle få. Men hvem er aktørerne? Og hvordan får man fat på dem?

Det kan være nyttigt indledningsvis at gøre sig klart, hvem man har brug for i processen - og hvornår. Som regel kan alle slags aktører gavne processen. Måske kommer de til deres ret på forskellige tidspunkter i forløbet, men mange forskellige perspektiver kan i høj grad berige hinanden og hjælpe med til at sikre, at strategien i sidste ende rammer plet.

Der er forskel på om man skal bruge folk, der har magt og midler, eller om man skal bruge folk med drive, tid, engagement og vilje. Der er også forskel på, om deltagelsen skal være repræsentativ eller ej. Man kan også gå mere systematisk til værks, og beskrive deltagerne som typer med forskellige kompetencer og interesser, personer med indflydelse eller deltagere repræsenterende forskellige segmenter.

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER OMKRING REKRUTTERING:

- Der vil være nogle oplagte aktører, der har lang erfaring med at deltage i udviklingsprojekter. Deres deltagelse sikrer kendskab og kontinuitet, og de er vigtige for processen.
- Mindst lige så vigtige er de uerfarne. De kan give frisk energi og andre synspunkter og holdninger end dem, der typisk kommer på bordet. Gør derfor en aktiv indsats for at få nogle nye aktører på banen.
- For at få nye aktører på banen skal der ofte laves opsøgende arbejde, der indebærer direkte kontakt. Men selv den bedste og mest lokalkendte planlægger kender ikke alle. Dette kan man tage højde for indledningsvist ved at bede de allerede involverede aktører om at finde frem til personer, der burde være med. Ofte skal der en personlig og direkte kontakt til. Det forpligter anderledes end en annonce, en plakat, en hjemmeside mv.
- Aktørerne må gerne repræsentere modsætninger. Det er vigtigt at få forskellige slags mennesker involveret i processen, for det kan give gejst. Modsætninger kan bidrage til nye ideer og give stor energi til processen. Der kan også opstå konflikter og problemer – men det er også brugbart og derfor bør der være plads til det.
- Børnefamilierne er eftertragtede, både som målgruppe og som aktører. Dem vil alle have – men de kan have svært ved at deltage i arbejdet omkring en strategi. Det skal man tænke på i forhold til hvornår arrangementer afholdes, og måske skal der arrangeres børnepasning / spaghettiaften.
- Rekruttér bredt, sjovt og vedkommende. Send et spørgeskema eller en "ugeblads-test" rundt til alle byens borgere, der tester hvilke slags borgere de er – med tilmelding til et borgerpanel eller workshop. Uddel præmier og gør et stort nummer ud af det. Mød børn og unge i skoler, motionscentre mv.

Motivation

Drivkraften bag realiseringen af en udviklingsplan er motivation – hvad enten den er bestemt af personlige eller faglige interesser, økonomi eller noget helt fjerde. Men hvordan engagerer man deltagerne?

Motivation og engagement handler i høj grad om ejerskab – både til processen og til de projekter, der følger den. Man kan imidlertid godt have ejerskab uden at være forpligtet. Det skal der være plads til – folk deltager immervæk med forskellige baggrunde, interesser og kompetencer. Nogle er gode til at hjælpe med at

udvikle projekterne, planlægge dem osv., mens andre er gode til at gå ud i marken med en spade og få tingene til at ske.

Ved at beskrive organiseringen og rollefordelingen på et tidligt tidspunkt, er forudsætningerne velkendte fra start og dermed præmisserne for, hvordan man skal arbejde for at realisere strategien. Det kan forebygge misforståelser og forkerte forventninger.

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER OMKRING MOTIVATION:

- Det klare formål. Deltagere er nemme at motivere, hvis det står klart, at de opnår noget godt ved at deltage. Det betaler sig at være konkret
- Ildsjæle skal plejes. Selv de mest motiverede og energiske deltagere kan brænde op, hvis alt hænger på dem. Og de kan i meget høj grad påvirke motivationen hos andre. Når magt og ildsjæl falder sammen, skal projektet nok blive realiseret, men det indebærer ikke dermed et fælles ejerskab. Det kan være en god idé at blande kortene, så flere forskellige slags mennesker kommer til at arbejde tæt sammen.
- Uenighed kan være konstruktiv. Uenighed i begyndelsen af en proces er godt, da det kan bringe forskelle i virkelighedsopfattelser og synsvinkler frem i lyset. Men skal motivationen og ejerskabet sikres, skal der findes enighed undervejs. Som regel lykkes det undervejs at opnå enighed – eller i det mindste en fælles forståelse – bag ved uenighederne. Eller også flytter man sig undervejs, så uenighederne bliver mindre relevante.
- Rammerne skaber stemningen. Det er vigtigt at skabe nogle gode rammer for at mennesker mødes. God stemning, god mad, nye fysiske rammer, gode stole eller ingen stole. Mennesker kan godt lide at se vante ting – f.eks. sig selv – med nye øjne. I stedet for at sætte sig i det samme mødelokale som sidst og kigge ud på den samme parkeringsplads som sidst, kan det være en god idé at gå op på bakketoppen og kigge hen mod mødelokalet og se parkeringspladsen fra en anden vinkel. Eller også gå en tur undervejs – gerne med et formål eller en opgave.

HVAD?

- **Tænk nyt - hvordan skabes forandring?** Det absolut sværeste og sværest håndterbare i enhver proces er at skabe en forandring, der både er reel - det vil sige reelt nytænkende - og som giver mening for de deltagende. Dette aspekt af forløbet kan ikke overdrives.
- **Mentale og fysiske forandringer hænger ofte sammen.** Forandring forstås ofte som fysisk, men den personlige, mentale eller organisatoriske forandring er et ofte overset aspekt af enhver proces. De personer, der har deltaget, er et andet sted, end de, der ikke har - og det kan både have positiv og negativ betydning for processen.

En strategi spænder over mange abstraktionsniveauer. Den handler både om vision, indsatser og projekter - det vil sige fra det visionært abstrakte til det praktisk konkrete. På alle niveauer handler det om at holde fokus på strategiens grundlæggende formål, nemlig at skabe forandring. Der skal altså tænkes nyt på alle niveauer.

En klassisk - og i mange tilfælde effektiv - tilgang til strategisk udvikling er at tage udgangspunkt i en klar vision, som efterfølgende skal omsættes til indsatser og projekter. Men uafhængigt af, at der er en strategi, der står på dagsordenen, vil der som tidligere nævnt altid være projektideer i forvejen. Der vil altid være interessenter, der kommer ind i arbejdet med konkrete projekter, som de har lyst til at udføre.

Lad dem være udgangspunktet. Begynd med handlinger og byg ovenpå, så der kommer en historie eller vision ud af det. Dermed kommer konkrete handlinger til at bestemme. Interessenter, der har en god ide og vilje til at udføre dem vil altid komme længst, så lad strategien tage form efter dem, der skal udføre den i praksis.

En typisk faldgrube er at sætte lighedstegn mellem udvikling og vækst - og mellem udvikling og fx nye udstykninger, flere boliger og nye institutioner. Det er almindelige og forståelige ønsker til udviklingen. Men i virkeligheden vil det ofte dreje sig om, at rammerne for det daglige liv skal forbedres. I så fald bliver omdrejningspunktet i strategien ønsket om en forbedret livskvalitet, og dermed skal der sættes fokus på det. Udvikling af byer handler både om mentale og fysiske forandringer - og i strategien hører de to sammen.

Accepter at der er forskellige opfattelser af virkeligheden. Det skal der være plads til i en strategi. Den skal være rummelig nok til at omfavne alle synspunkter samtidigt med at den prioriterer mulighederne, så alle kan finde et projekt, hvor de vil bidrage til realiseringen. Men ingen vil nogensinde blive enige om alting - og det er heller ikke alt, der passer i strategien.

Organisation i forandring

Organiseringen af strategien og dens projekter er en dynamisk størrelse. Der vil ske udskiftning i bemanningen og dermed organiseringen undervejs, og det skal man være forberedt på: ildsjæle, der brænder op; projektgrupper, der går i stå; projekter, der går i dvale, for at genopstå i en periode, for at gå i hi igen. Samtidigt opstår der måske ideer til nye projekter. Alt dette kan man tage højde for ved at indbygge en dynamik i den måde, organiseringen skrues sammen på. Tit kræver organisationen improvisation og tilpasning undervejs.

Der er ingen, der siger, at organisering skal ske sent i forløbet. I stedet for at kigge på projekter og handlinger, kan man vælge at kigge på mennesker. Et projekt KAN IKKE realiseres, hvis ikke der står mennesker bag. Og her er det ikke faglige kompetencer, der gælder - men den enkeltes drive.

Det er også væsentligt at være opmærksom på den forskydning i fokus, der finder sted i løbet af processen. Hvor der i begyndelsen er behov for en beslutningsdygtig styregruppe med primært fokus på processen, bliver der i mange tilfælde senere behov for et handlekraftigt og realiseringsorienteret projektråd for strategien.

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER OMKRING INSPIRATION OG NYTÆNKNING:

- Søg bidrag og inspiration udefra. Der er mange, der har prøvet at lave strategier og derfor kan give gode input til, hvordan de gjorde og hvad det blev til. Det kan f.eks. være borgerforeninger i andre landsbyer eller en repræsentant fra kommunen, der har været involveret i lignende projekter.
- Hvis økonomien tillader det, kan det også være nyttigt at engagere eksterne oplægsholdere, eksperter, dygtige konsulenter, procesfacilitatorer eller andre, der har prøvet det samme. De kan vende ting på hovedet og se på byens situation udefra - og de kan stille de dumme spørgsmål, der kræver svar indefra.

HVORDAN?

- **Prioritéer - grønne, gule og røde projekter.** Vær bevidst og realistisk omkring, hvor stor hjælp, der reelt set er at få udefra - fra kommunen eller andetsteds. Det har afgørende betydning for udvælgelsen af projekter og fokus for strategien.
- **Sælg budskabet og skaf midlerne til realisering.** En god ide bliver bedre, jo flere der kender den - og chancerne for at skaffe de nødvendige midler bliver større.
- **Organisér jer - og gør det dynamisk.** Ideer er intet uden personer til at udføre dem. Organisation er alfa og omega, men etableres ofte for sent - eller slet ikke. Sørg for at organisationen er sket på det rette tidspunkt og rette måde i forhold til strategiens og projekternes fokus.

Når strategien er formuleret og projekterne identificeret, begynder realiseringsfasen. Og nogle vil sige, at det først er her, at den reelle indsats begynder, idet skridtet fra projektidéer til realisering ofte er dér, hvor indsatsen - både i form af engagement og økonomi - for alvor bliver forpligtende for deltagerne.

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER OMKRING REALISERING:

- Realisering kræver prioritering.
- Realisering kræver samarbejde.
- Realisering kræver markedsføring.
- Realisering kræver netværk.
- Og - sidst men ikke mindst - realisering kræver tid.

Fra vision til virkelighed

En strategi for udviklingen af et bysamfund skal være rummelig - og det er vigtigt at gøre sig klart, at projekter skal vurderes med udgangspunkt i det lokale. Det kan for mange være lige så vigtigt at arrangere fællesspisning som at etablere et udvalg, der skal arbejde med en ny bosætningsstrategi. Hvis det er afgørende at udarbejde en bosætningsstrategi kan det derfor være oplagt at arrangere en fællesspisning, hvor temaet bosætningsstrategi er indbygget.

Det at væve noget aktivt og udviklende ind tidligt i processen kan også foregribe en af de centrale udfordringer i alle strategier, nemlig at der kan være langt fra ord til handling. Der er ingen grund til frustration, selv om der er flere ting i strategien, der ikke bliver igangsat inden for de første par år, men der vil samtidigt ofte være behov for, at der sker noget håndgribeligt nu og her. Noget af det sværeste ved arbejdet med udviklingsstrategier er at sikre en efterfølgende realisering. Når realiseringen glider ud i sandet, er det ofte fordi, der ikke er skabt en forpligtelse i tide. Skabelsen af denne forpligtelse bør være en integreret del af enhver proces, hvor forpligtelsen ikke eller kun i mere begrænset omfang er til stede fra centralt hold efter selve udarbejdelsen.

Realiseringsparathed

Der er forskel på projekters og indsatsers realiseringsparathed. Noget kan man selv gå i gang med lokalt, mens realiseringen af andre projekter afhænger af andre aktører eller myndigheder eller midler. Derfor er det vigtigt, at gøre klart - for sig selv og for alle involverede - hvor tæt et projekt er på at kunne realiseres. I populære termer: er projektet 'rødt', 'gult' eller 'grønt'.

Et 'grønt' projekt kan straks realiseres, hvis de mennesker, der skal stå for realiseringen - både tovholdere og arbejdskraft - er til stede. Det kan være nære projekter som fx opsætning af skilte, den månedlige fællesspisning eller at hænge en gynges op i et træ.

Et 'gult' projekt kræver et arbejde for at få etableret forudsætningerne for realiseringen - fx midler, deltagere, hjælp eller andet. Et gult projekt kan f.eks. være en indsats over for tomme bygninger, eller forskønnelse af hovedgaden.

Et 'rødt' projekt kan ikke uden videre igangsættes, for det er et projekt andre skal lave eller finansiere. Men man kan gøre disse andre opmærksomme på, at der er et projekt, der skal laves. Offentlig transport er et godt eksempel herpå - eller en ny motorvej.

Finansiering og realisering

Konsulenter tager hjem på kontoret. Kommunens medarbejdere skal tilbage til rådhuset. Inspiratører kører også hjem. Projektmidler bliver brugt. Til overs er de lokale aktører og ofte ingen eller kun en meget begrænset økonomi. Den bæredygtige strategi skal bæres af de lokale aktører, og det er dem, der bestemmer, hvor god strategien bliver.

Det er vigtigt at gøre sig klart fra start, hvilke midler, der er eller forventes at være til rådighed - og hvad der kan gøres inden for den økonomiske ramme. Ofte er der kun penge til at lave

strategien. Dette skal tilgodeses i strategien, hvor handlinger om nødvendigt indebærer, at der søges finansering - kommunalt eller ad andre veje. Jo hurtigere dette perspektiv bliver taget med i strategiarbejdet, des bedre.

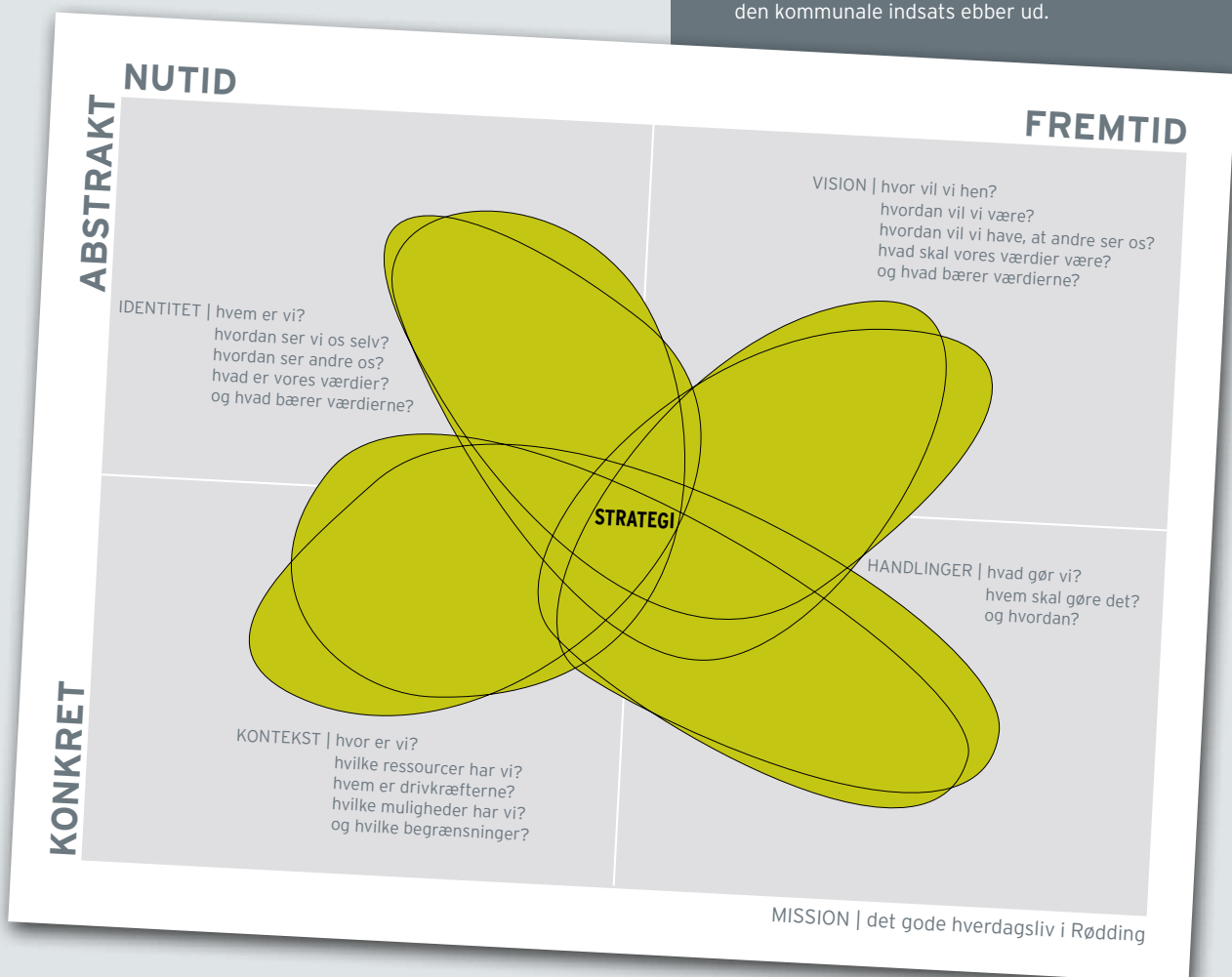
Afhængigt af, hvordan kommunen er organiseret i forvaltninger mv., kan det være en god idé at etablere en fast organisation med en god og dedikeret kontaktperson i kommunen. Denne kontaktperson skal have - og kende - sit mandat til at inddrage andre af kommunens ansatte. Kontaktmedarbejderen kan og skal ikke løse alle problemstillinger eller bidrage med støtte til alle projekter men kan lette adgangen til den relevante viden og de rette kontakter inden for den kommunale organisation og dermed øge chancen for at strategien rent faktisk bliver realiseret.

Markedsføring

Både i forbindelse med udarbejdelsen og realiseringen af strategien er kendskabet til den et afgørende succeskriterium. Hvis ingen kender strategien, har den ingen betydning. Markedsføring skal derfor konstant være i fokus. Forskellige aktører nås på forskellige måder, så gør også et arbejde for at informationen rammer bredt. Det kan både handle om plakater i byen, løbesedler, mailkæder, sms-kæder, facebook-sider, hjemmesider osv. Men gør som tidligere nævnt også brug af mund-til-mund-metoden. Det gør ikke noget, at man hører om tingene fra forskellige kilder - og det behøver ikke at koste noget.

6 OVERORDNEDE LÆRINGSPUNKTER

- Rekruttering, rekruttering, rekruttering - og motivation. Hav fokus på at finde de rette engagerede personer til at få ideerne og udføre dem. Brug ildsjælene men rekruter bredt for at sikre bred lokal forankring.
- Forstå position og potentialer helt og klart - og afliv myterne. En ønsket udvikling opnås bedst, når den er formuleret på et realistisk grundlag.
- Lad dig ikke begrænse - tænk nyt. Selv om grundlaget skal være realistisk, kan visionerne godt være vilde.
- En strategi er intet uden konkrete forandringer - eller uden personer. Gør ideerne konkrete og forbind dem med personer, der kan udføre dem.
- Vend tilbage til de vigtigste ting igen og igen - og igen. De er værd at tænke over flere gange, og man bliver jo hele tiden klogere...
- Strategisk arbejde slutter ikke med udarbejdelsen af strategien - eller med inddragelsens afslutning. Sørg for at have mekanismer til opfølgning på plads inden den kommunale indsats ebber ud.

METODER

Byerne er belyst på følgende temaer:

- Efterspørgslen efter byerne
- Tilgængelighed
- Byens arbejdspladser
- Byens servicetilbud
- Byens omgivelser
- Byens indbyggere

Temaerne beskrives gennem udvalgte indikatorer, og fremstillingsformen bygger generelt på en opdeling af byerne i tre grupper ud fra en rangordning af den enkelte indikator. Hvor indikatorværdierne er meget kontinuære (uden tydelige niveauspring eller "huller") omfatter hver af grupperne 15 byer. Men hvor der er tale om niveauspring, huller eller flere ens værdier er der konkret taget stilling til hvor grænsen mellem de forskellige grupper ligger. Det er også tilfældet, hvor særlige kriterier gør sig gældende.

Under alle omstændigheder vil byer, der ligger lige omkring grænsen altid kunne diskuteres.

EFTERSPØRGSLEN EFTER BYERNE

Befolkningsudvikling

Befolkningsudviklingen i perioden 2006-2010 begge inklusive er hentet fra Danmarks Statistik, Statistikbanken (BEF4), der opgør befolkningen pr. 1. januar de pågældende år. Det bemærkes, at Løgumgårde fra og med 1. januar 2010 indgår som del af Løgumkloster. Derfor er Løgumgårde også tillagt Løgumkloster for 2006 hvorfra udviklingen måles.

Ejendomsværdier

Denne parameter er beregnet på basis af GIS

(Geografisk Informations System). Til brug for beregningen er alle byer blevet afgrænset i forhold til det åbne land uden for byen. Herefter er afgrænsningen tillagt en buffer på 250 m.

Inden for afgrænsningen med buffer er der foretaget et udtræk pr. 1. juli 2010 fra Statens salgs- og vurderingsregister (SVUR) på den offentlige informationsServer (OIS) hvorefter vurderingssummerne for parcelhuse er opsummeret og divideret med antallet af parcelhuse. Herved fås et udtryk for værdien af et gennemsnitligt parcelhus i den pågældende by. Forskelle i ejendomsværdien fra by til by afspejler bygningsmassens tilstand, alder, beliggenhed og efterspørgsel og giver et godt mål for de forskellige byers attraktivitet.

TILGÆNGELIGHED

Tilgængelighed til arbejdspladser (arbejdspladspotentiale)

Det tilgængelige opland (tidszonen) med personbil fra et centerpunkt i hver af de 45 analyserede byer er fastlagt ud fra en GIS baseret netværksanalyse af vejnettet ud fra forudsætninger om vejtyper og gennemsnitshastigheder på disse. Oplandene er beregnet for en rejsetid på hhv. 30 og 60 minutter.

Inden for disse oplande er det muligt at sætte tal på antallet af arbejdspladser - arbejdspladspotentiale.

Antallet af arbejdspladser er fastlagt på grundlag af dataudtræk fra CVR-registret (det Centrale VirksomhedsRegister) pr. 2. halvår 2009. CVR-registret er baseret på indmeldinger fra de enkelte virksomheder for en række oplysninger, herunder antal årsværk og branchekoder (DB07).

På grund af bl.a. dataforskelle indgår arbejdspladser i Tyskland ikke i analysen. Det betyder, at jobmulighederne for byer, der har under en times rejsetid til den tyske grænse er undervurderet.

Tilgængelighed til uddannelsestilbud

Rejsetiderne er baseret på udtræk fra rejseplanen.dk med undtagelse af rejser hvor udgangspunkt og destination er under 5 km i netværksafstand. Dette skyldes dels en pragmatisk antagelse af, at unge mennesker foretrækker at cykle hvis afstanden er under 5 km, frem for at indpasse sig efter kollektiv trafik.

Rejsetiden er = Tidsrummet mellem afgangstiden fra adresse til ankomsttiden ved uddannelsesstedet + ventetid indtil kl. 8:00 eller 8:30 afhængig af hvilken ventetid der er kortest.

Rejser der er tættere på uddannelsesstedet end 5 km er ikke slået op på rejseplanen. I stedet er der udregnet en rejsetid med hastighed på 16 km/t (Anslået cykelhastighed). Afstanden er netværksafstand (veje), dog uden mulighed for færdsel på motorvej.

De udtrukne rejser er med ankomsttid en hverdag kl. 8:00 og kl. 8:30.

Hvis rejseplanen ikke kan finde en rejsemulighed for en specifik adresse, sættes rejsetiden til 180 minutter.

Tilgængelighed til større byers tilbud

På samme måde som ovenfor beskrevet er beregnet tidszoner på 30 hhv. 60 min. med personbil fra bygrænsen af byer med over 30.000 indbyggere. Det drejer sig konkret om Herning, Silkeborg, Århus, Horsens, Vejle, Fredericia, Kolding, Esbjerg, Odense og Slagelse.

Herefter er for hver af de 45 analyserede byer optalt antallet af større byer der kan nås inden for 30 min. og hvor mange der yderligere kan nås inden for 1 time.

BYENS ARBEJDSPLADSER

Arbejdspladsbalancer

Arbejdspladsbalancen viser relationen mellem lokale arbejdspladser og den lokale arbejdsstyrke målt ved antallet af 25-64 årige. Ved en værdi på mere end 1 peger den på, at byen har en stærk oplandseffekt i forhold til pendling. Lave værdier udtrykker omvendt at der primært er tale om en bosætningsby.

Beregningen sker ved, at der på samme måde som ovenfor nævnt foretages et udtræk fra CVR registret inden for hver bys afgrænsning plus 250 m buffer. Herigennem er det muligt at beregne antallet af arbejdspladser (årsværk) i byen.

Hvad angår antal indbyggere 25-64 år henvises til beskrivelsen i afsnittet om byernes indbyggere neden for.

Byafgrænsning, Rødding.

Analyseområde, Strib.

Sårbarhed

På basis af CVR udtrækket er sårbarheden udtrykt som den andel af byens arbejdspladser, som findes på den største virksomhed i byen - hvadenten der er tale om en privat eller en offentlig virksomhed.

BYENS SERVICETILBUD

Detailhandel

Antal ansatte i butikker med fuldt dagligvaresortiment afspejler om lokalsamfundet kan honorere et generelt behov hos indbyggerne for dagligvarehandel, og viser ligeledes om man kan få alle daglige fornødenheder uden at have kørekort og bil. Som mål for udbudet opgøres ud fra CVR udtræk (2. halvår 2009) antal årsværk inden for byafgrænsningen (branchekoderne 47.11.10 - 47.11.30, Dansk Branchekode 2007, omfattende købmænd, døgnkiosker, supermarkeder og discountforretninger).

Antal ansatte i specialbutikker, som f.eks. grønthandler, slagter, tøjbutik og boghandel, afspejler bredden i butiksudbuddet. Antal årsværk opgøres som ovenfor (branchekoderne 47.2, 47.4 - 47.7, Dansk Branchekode 2007). Branchekoderne dækker over:

- Detailhandel med føde-, drikke- og tobaksvarer i specialforretninger
- Detailhandel med informations- og telekommunikationsudstyr i specialforretninger
- Detailhandel med husholdningsudstyr i specialforretninger
- Detailhandel med varer til kulturelle formål og fritid og
- Detailhandel med andre varer i specialforretninger

Det bemærkes, at større byggemarkeder / trælasthandlere samt apoteker ikke er medtaget i opgørelsen.

Børn og unge

Tilstedeværelse af børnepasningstilbud som vuggestuer, børnehaver og aldersintegrerede daginstitutioner samt tilstedeværelsen af folkeskoler med overbygning er kortlagt på baggrund af kommunernes hjemmesider og CVR udtræk pr. ca. medio 2010.

Sundhedstilbud

Tilstedeværelsen af basale sundhedstilbud o.l. som læge, tandlæge, fysioterapi og plejecentre er kortlagt på baggrund af søgninger på Eniro, Krak, De gule sider, kommunernes hjemmesider og CVR udtræk pr. ca. medio 2010.

BYENS OMGIVELSER

I mange undersøgelser peges der på betydningen af rekreativ natur for folks boprefærencer. Øverst i prioriteringen er kyst og strand og skov er næstbedst. Herefter kommer øvrig rekreativ natur. Vigtigt for værdien af den rekreative natur er nærheden og her er valgt 3 km som afstand svarende til 40 min. gang eller 10 min. cykling.

Analyseområdet er derfor fastsat som en buffer på 3 km omkring bygrænsen (kun landarealer). Bufferen indeholder samtidigt de potentielle ny boligområder for byen, hvorfor kvaliteterne inden for bufferen som grundlag for bosætning er af stor betydning. Det bemærkes, at bufferen for Padborg kun omfatter arealer på den danske side af grænsen.

Kyst og strand

Her opdeles byerne som følger:

- Kystbyer (beliggende umiddelbart ned til kysten).
- Kystnære byer (byer nærmere end 3 km fra kysten, men ikke umiddelbart ned til kysten).
- Øvrige byer (beliggenhed over 3 km fra kysten).

Skov

For hver by beregnes hvor stor en andel af arealet inden for analyseområdet der er skov. Skovtemaet fra Top10dk (KMS) anvendes.

Øvrig natur

For hver by beregnes hvor stor en andel af arealet inden for analyseområdet der har karakter af beskyttet natur. Ved beskyttet natur forstås arealer omfattet af Naturbeskyttelseslovens §3 (sø, å, hede, overdrev, strandeng, mose og eng). Kilde: Miljøportalen.

BYENS INDBYGGERE

Byernes indbyggere belyses i forhold til alder, uddannelse, indkomst og husstandstyper.

Aldersgrupper: Befolkning pr. primo 2010 fordelt på aldersgrupperne 0-5 år, 6-16 år, 17-24 år, 25-39 år, 40-64 år og 65 år +. Kilde: CPR.

Uddannelse, indkomst og husstandstyper er belyst på baggrund af et særudtræk fra Danmarks Statistik for de enkelte byer.

Uddannelse: 15+ årige befolkning pr. 1.1.2010 fordelt efter højeste fuldførte uddannelse (hovedgrp.: grundskole, gymnasial, erhvervsfaglig, kortere videregående uddannelser, mellemlang videregående uddannelser, bachelor, lange videregående uddannelser, forskeruddannelse, uoplyst)

Indkomst: Husstandsindkomst pr. 1.1.2009

Husstandstyper: Husstande pr. 1.1.2010 fordelt på enlige uden børn, enlige med børn, par uden børn, par med børn, andre.

DE MINDRE BYER I SYDDANMARK

Hvordan klarer de mindre byer sig? Hvilke byroller har de? Hvem bor i byerne? Hvordan finder en lille by sin fremtidige identitet?

Det er vigtigt at vide for at Det gode Liv fortsat har gode muligheder for at kunne udfolde sig i de mindre byer. Analysen er et led i Regionens indsats for at udvikle samspillet mellem den regionale udviklingsplan, de kommunale planstrategier og konkrete udviklingsstrategier i de mindre byer.

Se mere på
www.detgodeliv.regionsyddanmark.dk/byanalyse

DET
GODE
LIV

fælles indsats
fælles udfordringer

Regional Udvikling / strategi & analyse
Damhaven 12
7100 Vejle

Regional Udviklingsplan